

ԿԻՆԸ
ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ
ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

ՀԱՅԴԵՄԷՐԱՄ

891-71

4-49

Umay.

396(47)

9(47)27

ԱՅՈՒԿԱԾ Ե 1907 թ.

ԿԻՆԸ
ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ
ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

1537
A 22328

ՀԱՅՊԵՏՐԱՏ
ԵՐԵՎԱՆ
1942

**ЖЕНЩИНА
В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ**

(На армянском языке)
Армгиз, Ереван, 1942.

Այսպիսի կանայք չկային
և չէին կարող լինել եին ժամանակ,
Ի. ՄՏԱԼԻՆ

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒՇԻՆԵՐԸ

(«Պրավդա»-ի օգոստոսի 4-ի առաջնորդադր)

Արյունարբու Փաշխատական թշնամու դեմ մղվող հայրենական մեծ պատերազմի ահեղ ժամին, երբ խոսքը մեր երկրի բախտի մասին է, յուրաքանչյուր սովետական հայրենասեր պետք է իր տեղը գտնի հայրենիքի պաշտպանության ընդհանուր դրոշմի մեջ։ Մեր ժողովրդի ազատության ու երջանկության համար մղվող կատաղի պայքարում իրենց տեղը դռան նաև սովետական կանայք։ Ֆարքիկաներում, դործարաններում, կոլխոզային դաշակներում նրանք ընթանում են անձնվեր աշխատավորների առաջավոր շարքերում։

Բազմաշաղար բանվորուհիներ, կոլխոզնիկուհիներ, ինտելիգենտուհիներ, ուսանողուհիներ պատերազմի առաջին օրերից ներկայանում էին հավաքակալանները, Կարմիր խաչի ընկերությունների կոմիտեները՝ միևնույն խնդրանքով՝ «Մեղ ուղարկեցեք ռազմաճակատ»։

Ամբողջ երկիրը դիտե, որ սովետական կինը, երբ այդ հարկավոր լինի, իր ձեռքը կվերցնի հրացանը և կզնա ռազմաճակատ՝ թշնամուն ջախջախելու համար։ Իսկ այժմ բանակի շարքերում, ռազմաճակատում կինը հարկավոր է ամենից առաջ որպես դրոշմնային անդամ-սանիտարուհի, որպես բժշկական քույր, որպես բժիշկ։ Այստեղ էլ հենց գտան իրենց կոչումը սովետական հայրենասիրուհիները, Կարմիր Բանակի հերոսների պանծալի մարտական ընկերուհիները։ Մարտական ընկերուհիների համեստ անձնվիրությունը, նրանց հայրենասիրությունն ու հերոսական օխրադործությունները դրի կառնվեն Փաշխատական մարդակերներից մարդկության ազատագրման համար մղվող մեծ պայքարի պատմության մեջ։

Մարշալ Կ. Ե. Վորոշիլովը վերջերս զովարանեց դրուժինայի անդամ Կլավա Պավլովային։ Այդ անվեհեր աղջիկը հակառակորդի կողմից դրավձամ տերխոտրիայից իր մեջքով փոխադրեց չինդ վիրավոր կարմիր բանակայիններին։ Մեկ ուրիշ կին՝ բժշկուհի Կլիտինան տաք կովի ժամանակ, զնդացիներինց ու հրանոթներինց արձակվող տեղատարափ կրակի տակ, սողեսող անցնում էր մեկ բնադծից մյուսը՝ փնտռելով վիրավոր մարտիկներին։ Իր ուսերի վրա նա կրակի տակից փոխադրեց քսան մարդու։ Այսպիսի կանանցով իրավամբ հպարտանում է մեր երկիրը։

Թնամին մեր վրին է փաթաթել մի պատերազմ, որը շատ արյուն կխլի։ Ու թեև թիկունքում ու ուղմաճակատում աշխատում են հազարավոր դրուժինային կին-անդամներ, դրանց կարիքը կարող է զգացվել է՛լ ավելի։ Պատրաստված բժշկուհիները, սանիտարուհիներն ու բժշկական քույրերը զնացել են ուղմաճակատ։ Բայց հարյուր հազարավոր կանայք պատրաստվում են դառնալու պահեստի քույրեր։ Դոնեցի հանճարփորների կանայք, ակադեմիկներին կանայք, Կարմիր Բանակի հրամանատարների կանայք սովորում են, թե ինչպես պետք է խնամել վիրավորներին։ Բուռն ուկարաթյամբ սանիտարական դրուժինաներն է զնում կին երիտասարդությունը։

Դրուժինայի անդամ դառնալու համար հարկավոր չէ երկարատե պատրաստություն։ Ամեն մի աղջիկ կարող է արագորեն տիրապետել այդ մասնագիտությունը։ Նրա օգնությունը ուղմաճակատում կլինի այն, որ նա կխնամի վիրավորներին։ Վիրավոր մարտիկը հիվանդանոցում կզանի մարդկային ջերմ փողաքանք։ Սովետական կնոջ համար Կարմիր Բանակի յուրաքանչյուր մարտիկ սիրելի եղբայր ու զավակ է։

Մարտական ընկերուհիները սովետական հայրենասիրուհիների պանծալի դրուշը պատվով են կրում ո՛չ միայն Կարմիր Բանակի կանոնավոր զորամասերում։ Տղամարդկանց հետ միասին, պարտիզանական ջոկատների մեջ են մտնում Փայտաների կողմից դրավձամ դյուղերի կոլխոզնիկուհիները։ Պատմությունը մեզ համար պահպանել է Վասիլիսա Կաժինայի՝ Սմոլենսկի նահանգի այդ պարտիզանուհու անունը։ 1812 թվականին այդ պարտիզանուհին քիչ փորձաքներ չսարքեց Ռուսաստանից անփառունակ կերպով փախչող Նապոլեոնի բանակի թիկունքում։ Քանի՜ քանի այդպիսի Վասիլիսաներ հանդես կբերի այժմ մեր

երկիրը, մեր երկիրը, որը դաստիարակել է Գոլինա Փափկենկոյին, Մարինա Ռասկոլվային, Պաշա Անդկլինային և սովետական ժողովրդի շատ այլ հերոսուհիներին:

Մեր կոլխոզնիկուհիները պահպանում են ժողովրդական բարիքը, նրանք օգնում են բռնել Փաշխտական լրտեսներին ու զիջերասնտներին, նրանք զենքը ձեռքներին կռվում են պարտիզանական ջոկատներում: Մարդկային կերպարանքը կորցրած զաղաղած թշնամին իր սեփական մաշկի վրա արդեն համոզվեց, թե ինչ է ներկայացնում սովետական կեռք հայրենասիրությունը: Կանցիկ կարճ ժամանակ և նա է՛լ ամփլի շոշափելի կերպով կզդա, թե որքա՜ն մեծ է զայրույթն ու մեծի ծարավը սովետական հայրենասերների մեջ, որոնք երբեք չեն ների թշնամուն նրա անյուր դաժանությունները և ծաղր ու ծանակը խաղաղ բնակչության նկատմամբ:

Մենք կարդում ենք ուղանված կամ զերի գերմանացիների մոտ դառնված նամակները՝ նրանց ֆույրերից, կանանցից և հարսնացուներից: Ինչպիսի՜ վհատ, անհույս, դառը աղբեր են դրանք: Գերմանական կանայք չեն հասկանում, թե ինչի համար, ինչու և կռվում իրենց մառերիմները: Հասարակական աջակցությունից զուրկ, սովի և աղքատության մատնված՝ գերմանական զինվորների կանայք ու ֆույրերը նդովում են պատերազմը, որի մեջ Փաշխտական կլիկը ներդրավել է իրենց երկիրը:

Միանգամայն ա՛յլ ողով, այլ արամադրությամբ են տուրբված մեր կանանց կողմից ուղղմանակառ ուղարկվող նամակները: Մարֆա Նիկիֆորովնա Զարտունայան Սերգո քաղաքից գրում է գործող բանկում դառնվող իր որդուն՝ «Ես քեզ օրհնում եմ, իմ հայրենիքի ցասմամբ»: Ռազմաճակատում ղոհված կապիտան Գաստելլոյի կինը, նրա, ում ՍՍՌՄ Գերադույն Սովետի Նախագահության հրամանագրով շնորհվեց Սովետական Միության Հերոսի կոչում, հայտարարում է. «Դժվար է կորցնել իր երեխայի հորը, իր ամուսնուն, սիրելի մարդուն, որի հետ ձեռք-ձեռքի աված ապրել ես շատ տարիներ: Բայց միայն անձնական վշտով չէ, որ լցված է իմ սիրտն այս ահեղ օրերին: Այն լի է նաև հպարտության զգացմունքով՝ սովետական բազմի անվահերության համար, նրա աղնիվ սերադործության համար»: Եվ հեքոս օգաչուի կինը մեկնում է նակատ՝ վերապրենք ինձմեջու:

Լկտի վայրահաջությամբ գերեյսյան մինիստրության ֆա-

չխառական ստախոսները լուրեր են տարածում, թե իբր մեր մարդկային ուղեբույները սպառվել են, և առդամահատում, իբր թե, կոխում են ինչ որ կանացի զուսարտակներ: Հիտլերյան ավազակները ստախոսության մեջ են փրկություն որոնում: Ռադամահատում մենք ունենք և կունենանք երխասարդ ու առողջ աշնան տղամարդիկ, որքան անհրաժեշտ կլինի Փաշխառական ճիմաղներին ոչնչացնելու համար: Կանայք մենք նույնպես ունենք— և ոչ թե զուսարտակներ, այլ լեզեններ: Դրանք սովետական հայրենասիրուհիների լեզեններն են: Դրանք այն կանայքն են, որոնք չափազանց կարգով ձեռք են բերում պաշտպանական-ստախոսական գիտելիքներ: Դրանք այն կանայքն են, որոնք դարձել են կամավոր հրշեջներ և տեղական հակաօդային պաշտպանության աշխատողներ: Դրանք այն կին-զոնորներն են, որոնք ուրախությամբ իրենց արյունը տալիս են վիրավոր մարտիկներին: Դրանք պանծալի մարտական բնկերուհիներն են, որոնք իրենց հայրերի, եղբայրների ու բարեկամների հետ միասին պնացել են առդամահատ, որպեսզի իրենց հայրենիքը պաշտպանեն Փաշխառական հրոսակախմբերից:

Փառք ու պատիվ սովետական հայրենասիրուհիներին»

ՊԱՐՏԻԱԿԱՆ ՏՈՄՍ

— Փամփուշտ տո'ւր, Կատյա՛, փամփուշտ... :

Նա շատեղ ու տենդորեն փամփուշտ էր տալիս: Գլխաշորի տակից դուրս էին թափվել մազերը: Ալեքսեյը հետ չէր նայում, դնդաքիին սեղմփած շարունակ կրկնում էր.

— Փամփուշտ տո'ւր, Կատյա՛, փամփուշտ... :

Ճարճատում էր դնդաքիը, սողում էր երկար ժապավենը: Կատյան շատեղ վերցնում էր հաջորդ ժապավենը և իր ձեռքում պատրաստ պահում այն:

— Կատյա՛:

— Ի՞նչ կա:

— Գնա՛, մի անգամ էլ դանդահաբեր: Ասա՛ դնդապետին, լսո՛ւմ ես, ամեն ինչ ասա՛:

Կատյան սողաց թիկերի միջով: Բլբաղի մյուս կողմում սկսեց վազել և վազելով հասավ անակին: Մտանցով հեռախոսին:

— Տո'ւր քաղաքը, քաղաքը, երեսուն հինգ:

— Ձի պատասխանում:

— Տո'ւր երեսուն վեց:

— Ձի պատասխանում:

Հեռախոսը շրթիաց, Կատյան կտրատում էր ձեռքերը: Նա նկատեց դեպի լուսամուտը: Այնտեղ, թիկերի ետևում որսառն էին համադարկերը, ճարճատում կրակոցները: Նա մի անգամ ևս դողդոջուն ձեռքով բռնեց լսափողը:

— Միբերիս, թանկադին, խոսում է Օսլովկան... Օսլովկան... Միբերիս, թանկադին, տուր քաղաքը, երեսուն հինգ...

— Ձի պատասխանում:

— Միբերիս, հասկացիր, խոսում է Օսլովկան, Օսլովկան: Քաղաք... Միկնույն է թե ո՛ր հեռախոսը, քաղա՛ք:

— Կաշխատեմ, սպասեցեք, — պատասխանեց հանկարծ մի

ձայն լսափողում: Կատյան հաղթահարում էր դողը, հեռու ինչ-
որ մի տեղ նա լսում էր միացվող հաղորդալարերի շփվոցը և
հեռախոսափարուհու հանելի ձայնը, որ շարունակ կրկնում էր.

— Քաղաք... Քաղաք... Քաղաք...

— Այլ՝ Օսլովկա:

— Ես այտեղ եմ, Օսլովկա, Օսլովկա...

— Կապը խզված է քաղաքի հետ: Սարքում են: Պետք է
սպասել:

Կատյան հուսահատված ձևերըրը կոխեց:

Նա տանից դուրս վազեց: Մինչև թիփերը նա դնաց փոքի վրա
սողալով: Եվ ահա նա դժվարությամբ հասավ յուրայիններին:
Ալեքսեյը դեղացրեց շուռ տվեց իր քրանած և մրտաժողովում:

— Դեհ, ի՞նչ եղավ:

— Կապը խզված է: Նորոգում են:

Նա ստամոքսները կրճատացրեց:

— Կատյա՛, մի նայիր, Գրիշայի կողմից ոչ մի ձայն չի
լսվում:

Կատյան սողաց դեպի աջ, բլրակի ուղղությամբ: Ջահել սահ-
մանապահը պահում էր երեսնիվար: Նա դղրուշույթյամբ շր-
թունքները հպեց սահմանապահի երեխայական աչտերին: Այսե-
րը դեռ տաք էին: Նա ձեռքը կոխեց գիմնաստայրկայի տակ—
սիբարը չէր բարախում:

— Մեռած է, — ասաց Կատյան Ալեքսեյին:

— Ինչը, — պատասխանեց նա: Փամփուշտ տո՛ւր, Կատյա՛:

Կատյան փամփուշտներ էր տալիս: Նա աչքերը չուած նա-
յում էր այնտեղ, մյուս կողմը. այնտեղ կար մի նեղ դետակ և
մի կամրջակ: Կամրջակի ետևում, կանաչ ֆոնի վրա պայթում
էին կարմիր կրակները: Գերմանացիներն են:

— Փամփուշտ տուր, Կատյա՛ւշտ, փամփուշտ...

Նրանք պառկել էին, ղեռնին սեղմված, թիփերի ու փաթա-
մորեն աճած խոտի ետևում թաքնված: Եվ անընդհատ, ան-
դադրում կրակում էին դեպի այն կողմը: Նրանցից երկու-երեք
հարյուր քաջ հեռու դարան էին մտել գերմանացիները:

Կատյան մեքենայորեն փամփուշտներ էր տալիս և մեքենա-
յորեն հաշվում էր. այո, ինչը: Չէ՞ որ Գրիշան արդեն հաշվի
մեջ չէ...

Կողքին, բալրովին մոտիկ, ինչ-որ մեկը տնքաց: Հիմա ար-
դեն ոչ թե ինչը, այլ միայն ութն են:

— Կատյա, մի անդամ էլ փորձիր, մի անդամ էլ, դուքն սաբքել են արդեն:

Կատյան վեր ցատկեց և վազեց:

— Օռլովկա... Խոսում է Օռլովկան... Սերեյիս, թանկադինս, միացրու քաղաքի հետ...

— Կապը պատրաստ կլինի երկու ժամից:

Կատյան դեց լսափողը և վազելով վերադարձավ:

— Ալեքսեյ, Կապը պատրաստ կլինի երկու ժամից:

— Երկու ժամ հետո մենք արդեն չենք լինի, Կատյուշա:

Նա շտապ համբեց: Յոթը: Այո, ճիշտ է, յոթը...

— Կատյուշա, վերցրու թաշկինակը և մի առն, թե ինչ է պատահել Պլատոնի հետ:

— Նա սողաց թիկերից այն կողմը, թաշկինակով կապեց վերավոր ձեռքը:

— Սողալով դնացեք աշտեղից, դուք վերավորված եք:

— Ոչինչ, ոչինչ, Կատյուշա, ոչինչ:

— Կատյա:

Նա լսեց իր սոսունու ձայնը և արագ նետվեց նրա՝ մոտ:

— Լսիր, Կատյա...

Նա չէր նայում կնոջը: Նա իր հայացքը չէր կտրում կանաչ մացառուտներից այնտեղ, կամբջակի ետևում, որտեղ փթթում էին կարմիր պալթոնները:

— Կարո՞ղ ես ամուսն դուքս բերել սարայից:

Կատյան ետ քաշվեց, կարծես մեկը նրա կրծքին խփեց:

— Կարո՞ղ ես:

Ալեքսեյը չէր նայում Կատյային: Նա նայում էր այնտեղ, կանաչ մացառուտներին, որտեղ կարմիր, կրակներ էին բոցկըլում:

— Այո, — խուլ ձայնով ասաց Կատյան:

— Լսո՞ւմ ես, Կատյա:

— Այո:

— Պահարանում փաստաթղթեր կան: Բոլոր փաստաթղթերը դարսիք ամուսնեօրնայում և քչիք քաղաք: Կտառ դնդապետին: Հասկանո՞ւմ ես:

— Այո՛ւմ, ես կմնամ... Ձեռ կարող...

— Կատյա, անհաղաղ: Հասկանո՞ւմ ես: Անհաղաղ: Մի բաղեից հետո կարող է ուշ լինել: Փաստաթղթերը — բոլորը, ինչ որ կա պահարանում: Հասկանո՞ւմ ես, Կատյա...

— Այո՛ :

Նա աչ մի անգամ չնայեց կնոջը : Իսկ Կատյան չէր համարձակվում դիպչել Ալեքսեի ձեռքին, որ նա պարզեւ էր՝ դրնդացրային նոր ժաղապէն վերցնելու համար :

— Դարսի՛ր ավտոմեքենայում, և լրիվ թափով քշիր : Քշիր, որքան կարող ես : Վերցրու նազանը, լսում ես : Կատյա՛, հիշիր, որ յոթ փամփուշտ է մնացել — վերջինը պաշիր ծայրահեղ դեպքի համար, հասկանո՞ւմ ես :

— Այո՞... :

Կատյան հանդարտ սողաց դեպի թփերը : Հանկարծ Ալեքսեյը նորից ձայն ավելց :

— Կատյա՛, սպասիր, վերցրո՛ւ իմ պարտիական տոմսը, համաքիր բոլորից : Տեղափոխի՛ր պարտառոմսերը :

Կատյան վերցրեց կարմիր գրքույկը : Ապա սողալով գնաց մեկից մյուսին : Հինդ հոգի էին, հինգն էլ նրան հանձնեցին իրենց պարտիական տոմսերը :

— Նրանցից էլ վերցրու :

Կատյան որոնեց սպանվածների գրպաններում : Ահա փոքրիկ, կարմիր գրքույկները :

— Հիշիր, Կատյա, — պատրաստ պաշիր բեղկներ, թե որ մի բան պատահեց, վրան լցրու և այրիր... Հիշիր յոթերորդ փամփուշտը : Դե չուտ գնա, Կատյա, չո՛ւտ :

Վերջապես այժմ Ալեքսեյը նայեց Կատյային : Գորշ, սիրելի աչքերը... Կատյան հուսահատական, անզուսպ և խենթ սեր զգաց դեպի այդ մարդը :

— Ալյուշա՛... :

— Ոչինչ, ոչինչ, Կատյա : Ծովու գնա : Հենց այդ է սերը, Կատյա :

Հենց այդ է սերը : Կատյան չրթունքները կծեց : Զգուշությամբ սողաց, կրծքի վրա զգալով կարմիր գրքույկների կարծր հպումը :

Իսկ հետո վաղեց : Տան կտեսում սարայն է, և այնտեղ է բռնադատար ավտոն :

Կատյան լարեց մատար : Այնտեղ, թփերի կտեսում, անկասկած, լսում են մոտոսի շատաչք : Լսում է Ալեքսեյը :

— Հենց այդ է սերը : Ահա հենց այդ է սերը, — կարծես դատանցանքի մեջ, կրկնում էր Կատյան չոր չրթունքներով : Գուրս եկավ ճանապարհի վրա :

Նա կուսացաւ դեկի վրա: Ճանապարհը ուղիղ էր և հարթ: Նա տակց լրիվ ընթացք: Քամին սուլում էր ականջներում:

Արագ անցնում ու սնահետանում էին կանաչ ծառերը, սպիտակ խրճիթները: Կատյան արագ սլանում ու սլանում էր առաջ՝ ինքն իրեն կրկնելով Ալեքսեյի խոսքերը.

— Շուտ, կարող է շատ ուշ լինել:

Ուղեբաժանում նա ստիպւած եղաւ կանդ առնել, և հարցնել ճանապարհը: Չէ՞ որ նա ծանոթ չէր այդ կողմերին— առաջին անգամն է այստեղ: Մի երեկո և մի դիշեր, վեց ամսւա անջատումից հետո: Ալեքսեյ...

Վերջապես, քաղաքը: Նրան կանդնեցնում, հարցուխորձ էին տնում: Նա մեքենայորեն էր պատասխանում:

Նրան ցույց տվին ճանապարհը: Նա դժվարությամբ էր բարձրանում սանդուխքը: Մի հարկ, երկրորդ հարկ: Ա՛հ, որքան երկար սանդուխք է... Մի դուռ, երկրորդ դուռ, երրորդը... Ձինվորականներ, միլիցիաներներ, շատ մարդիկ կան: Կանաչ զլխարկներ: Սիրտը կծկվեց սահմանադաշների կանաչ զլխարկները տեսնելիս:

Կատյան մտեցաւ սեղանին և ստաց.

— Պարեաւ, Ալեքսեյ Նալբարտը ինձ հրամայեց փոխադրել փառապաթդիթերը: Նա տակց թղթերը, պորտֆելները, ծրարները: Սեղանի մոտ նստած մարդը հերթով վերցնում էր բոլորը, հանդիսաւ և խնամքով դարսում:

— Իսկ հիմա նստեցեք, հանգստացեք:

Նա ուզում էր ասել, որ հոգնած չէ, բայց ոտքերը ծալվում էին: Դանդաղորեն իջաւ աթոռի վրա: Գլխում դեռ աղմկում էին կրակոցների ձայները և անտանելի դողոցով դղրդում էր բեռնատար ավտոյի մոտոռը:

Սեղանի մոտ նստած մարդը վերցրեց հեռախոսափողը:

— Տվեք Օուլովկան:

Կատյան սպասում էր:

— Օուլովկան, Օուլովկան, անմիջապէ՛ս:

Կատյան սպասում էր: Այդ մարդն էլ էր սպասում: Բուռն ցանկությամբ լի աչքերով Կատյան փորձում էր որևէ բան կարգաւ նրա աչքերում, ամուր սեղմում էր մատները:

— Այդպես: Այդպես:

Նա դանդաղորեն տեղը դրեց լսափողը:

— Ի՞նչ կա, ի՞նչ է պատահել:

Նա դուրս եկավ սեղանի հետեւից, իր ձեռքերի մեջ առավ
Կատայի սառն, ամուր սեղմված մասները:

— Օսլովկան չի պատահաւանում:

— Կապ չկա՞ դեռ:

Կատայն զգաց, թե ինչպէս սառում էն իր մասները, թե
ինչպէս սառույց են կտրում սոսները, սառչում է ամբողջ մար-
մինը:

— Սիրելիս, ի՞մ քաջ հերոսուհի: Ի՞նչ կաքոյ էնք անել:
Պատերազմ է... Օսլովկայում գերմանացիներն են...

Ինչպէս մի արձագանք, ինչպէս հեռավոր մի հիշողութիւն՝
նրա դիմում վերադարձնեցին ինչ-որ երգի խոսքերը— քայց ո՞վ
է երգել այդ երգը և է՞րբ: Ալեքսեյը, մրահոն, պայծառ աչ-
քերով, իմ թանկագին, իմ սիրելի՛ Ալեքսեյը:

Жалко только волюшки во широком полюшке,
Солнышка на небе, любви на земле...

Կատայն տիրապետեց իրեն:

— Գնում եմ: Ես պետք է մարդկո՞մ դնամ:

Նրան ցույց տվին, թե ինչպէս պետք է անցնել:

Նորից դրասեղան, նորից մի մարդ՝ սեղանի հետեւ նստած:
Եվ նրա սիրտը նորից կծկվեց: Ո՞ւմ նման է այս մարդը՝ Ա՛խ,
այո, Գրիչային է նման, այն ջահել Գրիչային, որն առաջինը
ղոհվեց:

— Ես բերել եմ պարտիական տոմսերը:

Կատայն ծոցից հանեց պարտիական տոմսերը: Տասը հատ
վառ կարմիր գրքույկներ:

— Ո՞ւմ պարտիական տոմսերն են:

Կատայն ուղղվեց: Վստահ ձայնով ասաց.

— Դրանք այն տասը սահմանադա՞ն ընկերների պարտիա-
կան տոմսերն են, որոնք այսօր լուսարացին զոհվեցին իրենց գիրքե-
րում գերմանացիների դեմ կռիւլիս:

Քարտուղարը ոտքի ելավ: Գրասեղանի վրա էին պարտիա-
կան տոմսերը: Տասը հատ կարմիր գրքույկներ, որոնք կանաչ
մահուկի վրա շողչողում էին ինչպէս թարմ արշաւն բռնել:

ՎԱՆՆԱ ՎԱՍԻԼԵՎՍԿԱՅԱ

(«Պրավդա» S. III—41 էջ.)

ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆ

Բեռտոնապատ ճանապարհի երկու կողմերում շողջողում են աշնանային ծաղիկները: Նրանց վերև կաթնանման երկինքն է, ուր տեղի է ունենում օդային մարտ: Հեռվում, ճանապարհի վրա, որով սողում են երկու բեռնատար մեքենաներ, չրապնկներ են պայթում: Շուրջն ամեն ինչ— և՛ դաշտերը, և՛ ճանապարհը, և՛ թաց թիթեղանման տերևներով թփերը— պողպատադաշն են, մառախլապատ և՛ սառը, ինչպես միշտ լինում է աշնանը: Եվ միայն ծաղկանոցի ծաղիկներն են վառվում հազաաք բոցերով: Նայելով ծաղիկների այդ հանդիսավոր կրակին՝ քաղցեղը մասդրադ ասում է.

— Երբ մարդը դիմում է սխաղործության, նա այդ մասին չի մտածում: Նա այդ մոմենտին ամեն ինչ կատարում է արագ, կարծեք վաղուց որոշված ծրագրով: Դա հենց այդպես է: Վերջերս, ընդամենը մի քանի օր առաջ, Ֆ. դյուդի մոտ տեղի ունեցած կռիվի ժամանակ ես տեսա, թե ինչպես մարտիկներից ոմանք, ցատկաժար ու տակլուխաժար լի, նետվում էին թշնամու վրա ոչ թե հրացաններով, այլ ձեռքի նռնակներով: Բայց այդ նռնակները հակառակկային էին: Պայթելիս նրանց բեկորները թռչում են մեծ տարածության վրա: Մարտիկները դիտեին, որ նետելով նռնակը, իրենք ևս ընկնում են հարվածի տարածության շրջանի մեջ: Բայց նրանք նետում էին այդ նռնակները ֆաշիստների վրա և իրենք էլ զոհվում: Սակայն այդպիսի դեպքերում ֆաշիստներից խմբերով էին ոչնչանում: Մեր մարտիկները նետվում էին դեպի պայթման բոցը և սիխահարում կենդանի մնացածներին:

Զգիտեմ, ի՞նչ կադ կա նռնակների և ծաղիկների միջև, բայց ես հիշեցի այդ մարտը և հակառակկային նռնակներով հերոսներին:

Դրանք մարտիկներ էին: Բայց ի՞նչ կտեսք դուք այն աղջկա մասին: Նա կալպինոցի մի սովորական աղջիկ էր: Կամավոր: Վերապոր աշխարհագրաչներին դուրս էր բերում կռիվի միջից, չխնայելով իրեն. նա նման էր շատերին: Կթաքծվեր մի փոսի մեջ և կմտար: Նրա գլխավերևում սուլում էին դժգոհները, որոտում էին արկերը, բայց նա մնում էր տալ արած: Հենց որ մեկը պերավորվեր, իսկույն կմոտենար, խնամքով կկոտրեր վերջը, կօգներ նրան, կուղարկեր թիկունք, իսկ ինքը կրկին

կմաներ փոսը: Փոսումն էլ հենց կքներ, կառվի նման կծկվելով: Շատ աղալիսի աղջիկներ կան: Ոչ ոք նեխագրել անգամ չէր կարող, որ նրա մեջ կարող էր լինել մարտիկի ցատում: Ինքը շատ մեղմ էր, փոքր կազմվածքով, թույլ ձայնով: Եվ ահա, մի օր այնպիսի կռիվ տեղի ունեցավ, որ երկինքն անդամ թեփացավ: Ֆաշիստները ե՛կ ու՛րախոծում էին, ե՛կ կրակով հեղեղում մեր դիրքերը, ե՛կ ականներ էին պայթում և ավտոմատները դարձում:

Շաբաթից դուրս լերին մի հրամանատարի, հետո երկրորդին, երրորդին: Եվ այդ ժամանակ, այդ հանդիսատայից տեսնելով, որ այլևս հրամանատարներ չկան, վերջացրեց վերափորնե-րից մեկի վերքը կապելը, վերջրեց նրա ավտոմատ հրացանը, կանոնեց ողջ հաստիով մեկ և բարձր ձայնով ստաց.

— Առաջ իմ ետևից, հանձն հայրենի Լենինգրադի:

Ո՞րտեղ էր նա սովորել հրաման տալը— ոչ ոք չգիտեր:

Ամբողջ գիշերը նա դանդաղ էր կռվի մեջ: Հետո սողե-սող չրջեց խրամատները: Ստուգեց բոլոր մարտիկներին, ուղղեց կրակը: Մարդ ուղարկեց վերականգնելու ընդհատված կապը և խնդրեց հրամանատար ուղարկել Վիկ երբ եկավ հրամանատարը, նա հանձնեց ջուհաբե նրան և վերադարձավ վիրավորների վերքերը կապելու:

Ահա՛ մեկ աղջիկ: Ո՞վ էր սնուցել նրա մեջ մարտիկի այդ ուղին, մարդկանց հրամայելու այդ ընդունակութունը այնպիսի հրատանաձգության ժամանակ, երբ դուրսդ բարձրացնել անգամ չես կարող, Իսկ նա ավտոմատ հրացանով կրակում էր ինչպես սնաբույր:

— Ի՞նչ պատահեց նրա հետ, — հարցրի ես, — Ո՞ւր է նա:

— Ո՞ւր է նա, — ասաց քաղցրեկը խիստ: Չկա՛ նա: Այդ դեպքից քիչ անց նրան ստանեցին:

— Իսկ թ՛նչպես էր նրա անունը:

— Ստարուկ էր սողանունը: Լավ աղջիկ էր: Կարգինացի էր, դարձարանից, բանվորական ոսկրով, հասարակ, պնդակալ:

Մենք բռնեցինք: Օղապին մարտը վերջացավ: Միի սև ուժպե-րը դեռ կախված էին օդի մեջ...

Լենինգրադ

ՆԻԿ. ՏԻՆՈՆՈՎ

(Իրգվեստիւմ 2/X 1941)

ԶԻՆԲՈՒԺԱԿ ԻՎԱՆՈՎԱՆ

Հայրենական պատերազմի փառապանծ հերոսների թվում պետք է հիշել նաև 19 տարեկան կամերիստուհի զինրուստի Մարիա Վասիլենա Իվանովայի հասարակ թնուներ, որը ուղղափառ էր և զնայելի կամավոր կերպով:

Այն դունդը, որի զուսարտակները մեկում աշխատում էր Մարիա Իվանովան, կռիվ էր մղում անասուում, ճանապարհի կղերին:

Կրակի դժուհ ասփրներին բների միջից երևում էր Մարուսյայի կանաչագույն դիմնաստյուրկան: Մարուսյան վերապրներ էր որոնում: Հաղամբդի թիուտների մեջ կաննայով վերապրներին վրա՝ նա տեղն ու տեղը ստաջին օգնությունն էր ցույց տալիս նրանց, կապում էր վերքերը և օգնում մարտիկներին ետ քաշվելու դեպի թիկունք, սպիտակ-Ֆինների կրակից ազելի հեռու:

Երեկոյան դեմ նրա պայուսակում ոչ բինա մնաց, ոչ բամբակ և ոչ էլ դեղորայք:

Մարուսյան ճանապարհը բնկավ դեպի զնդի բժշկական օգնության կետը: Լիքը լցնելով պայուսակը՝ նա բարձրացավ ստաջին պատահած բեռնատար մեքենան, որը զինվորներ էր տանում դեպի ուղղափառ ստաջավոր գիծը: Հուլիսյան զով զիշխումս կիսախաղաղում մեքենան սլանում էր դեպի ուղղափառապատ: Եվ հանկարծ, զուսարտակի հրամանատարական կետից մի երկու հարյուր մետր հեռավորության վրա, անտառից սկսեցին զնդակածել մեքենան:

Մարուսյան խկույն ճանաչեց «սուսմի» սխառմի ախտաճատաարճանակների բնորոշ խուլ ձայնը և պայթող զնդակների ճայթյունը:

Բուրբ մարտիկներն անմիջապես զուրս ցատկեցին մեքենայից, քողարկվելով պատկեցին թիերի մեջ, ճանապարհի երկու կղերին: Իսկ դասարկ մեքենան ետ դարձավ և սրացավ տաջ:

... Երբ Իվանովան զնում էր զնդի բժշկական կայանը, սպիտակ Ֆինների մի մեծ խումբ շուրջանցել էր նրանց զուսարտակը և ճանապարհը կտրել: Մեքենայով եկած մարտիկները հրացանաձողության բռնվեցին սպիտակ-Ֆինների հեռ:

Մարուսյան հիշելով, որ իրենց զուսարտակում հիմա երե-

վի կան վերափորներ, որոնք իր օղնության կարիքն են զգում, որոշեց ինչ դնով էլ լինի անցնել և՛ դնալ զուամարտակ ։

Նրա հետ միասին որոշեց զուամարտակ զնալ նաև սերժանտ Գրյազինը ։

Նրանք երկուսով սկսեցին առաջ սողալ խոնավ առվի միջով, հեռանալով ճանապարհից ։ Մարուսյայի հաղի տոնֆլիններն անմիջապես խոնավացան ։ Մի քանի մետր առաջ սողացին ։ Սերժանտ Գրյազինը առաջ ընկավ ։ Պայթող զնդակը ծակեց նրա մարմինը ։

Պարզվեց, որ վերքն այնքան էլ ծանր չէ ։ Մարուսյան արագ կապեց և նրանք սողացին առաջ ։

Մարուսյան նկատեց, որ դիմացից սլաղապղպղ սողալով զեպի իրենց է դալիս մի զինվոր ։ Նա զենք չուներ ։ Սերժանտը նկատեց նույնակը ։ Ֆաշիստը սնչացվեց ։ Մարուսյան և սերժանտը սողալով առաջ շարժվեցին ։

Վերափորը շատ արյուն հորցրեց և ուժասպառ եղավ ։

— Ընկեր Ռյանովա, ես անկարող եմ այլևս առաջ սողալ— չնչնաց նա ։

Մարուսյան օգնեց նրան սողալով հեռանալ ճանապարհից և քողարկելով վերափորին՝ շարունակեց իր վտանգավոր ճանապարհը ։

Այդ կերպ նա սողաց մի 100 մետր և հանկարծ լսեց խռակցություն, որի մեջ ուռևերեն բառերը խառնվում էին Ֆիննական լեզվի հետ ։ Նա քարացավ իր տեղում և սկսեց սկսնջ դնել ։ Անտանելի մոծակներն ամբողջ խմբերով արյունոտման չափ դադում էին նրա երեսը, ձեռքերը, իսկ գուլպաների վրայից նաև ոտքերը ։ Բայց մոծակներին քշելու համար շարժվել չէր կարելի ։

Նրա՛ կողքին ընկած էին սպանված սպիտակ ֆիններ և մեր մարտիկների մի քանի դիակներ ։

— Այս կողմը մի՛ կրակեք, — կանչում էր մի ձայն ուռևերեն լեզվով — այստեղ յուրայիններ են ։

Մարուսյան նկատեց, որ ճանապարհի կղրին ընկած, ծառի բնին նստած է մի մարդ, հազած կարմիրբանակայինի չուր և ուռևերեն զուռում է ։ Իսկ նրա ետևը թաքնվել են ֆիննական ավաճառավորները՝ հրացանները պատրաստ պահած... ։

— Այստեղ մերոնք են — շարունակում էր զուռալ ֆաշիստ ուռևերեն — Մի կրակե՛ք, կանչե՛ք այստեղ հրամանատարին ։

— Իսկապէս, հրամանատարը կարող է դուքս դալ և նրան կողանեն, — կայծակի արագութեամբ անցաւ Մարտուշայի մըտքով և նրա սիրտը ճմլվեց:

Նա վճռեց, որ եթէ հրամանատարը ելնի Փաշխտաների դէմ, ապա ինքը տեղից կրարձրանա և բարձրաձայն կղղուչացնի նրան մտանդի մասին:

Մեր կողմից մի մարտիկ մտեց Ֆիններին ընդառաջ: Դա կարծիր-բանակային շքանշանակիր Սուդարեն էր, որը ցանկութեամբ էր հայտնել հետախուզելու իրերի գրութեանը: Հակառակորդից հիտուն քայլ հետախուզեալ միայն նա նկատեց թշուառուն, իրեն ճանապարհից նետեց անտառ և ընկաւ դետին: Զորեքթաթ հետանալով, նա դուռաց՝ «Ֆիններ՝ ր են»:

Եւ մերոնք անմիջապէս կրակ բացեցին ուղղակիատորի դրութեամբ Փաշխտանի տնի վրա: Մի քանիսը մայր ընկան հենց ճանապարհի վրա: Մյուսները խուճաղի մատնված մտեցին անտառ:

Մարտուշան դուրսն ուտերի մէջ քաշած կծկվել էր սպանվածների դիակների արանքում, ձեռնալով սպանված: Ֆինները դիակները կտն տալով մտնում էին անտառ: Նա պատկած էր անշարժ:

Տաք բազկից հետո սմեն ինչ կրկին լուց և Մարտուշան խոտով առիւ միջով ստաջ սողաց գետի յուրայինները: Շուտով նա հասաւ դումարտակի հրամանատարական կետը և պատմեց, թէ ինչ տղանք ինքը այդ կարճ ժամանակամիջոցում:

Գործող բանակ

ԳԵՆԵՐԱԼ ԶԻՇ

(«Եղգեաթա» 5/VIII)

Տ Ա Ն Յ Ա

1911 թվի գեկտեմբերի սկզբներին Վերնա քաղաքի մոտ Պետրիչև գյուղում գերմանացիները մահապատժի ենթարկեցին մի տասնութամյա մահվաղի կոմերիտուհու, որն իրեն անվանում էր Տառլանա:

Այդ Մոսկովայի համար ամենալատողաբար օրերին էր: Դուրիցինի և Սխոլնայի այն կողմը գտնվող ամառանոցային վայրերը կովի դաշտ էին դարձել: Մոսկովան խիզախ կամավորներ էր ընտրում և ուղղամահապի վրայով նրանց ուղարկում էր

օգնելու պարտիզանական ջոկատներին՝ թիկունքում հակառակորդի դեմ պաշարելու դործում :

Ահա այդ ժամանակ Պետրիչևում ինչ-որ մեկը կարատել էր գերմանական դաշտային հեռախոսի բաշտը հաղորդալարերը, շուտով ոչնչացվեց նաև գերմանական դորամատի ձիանոցը՝ իր մեջ դանդաղ տասնյոթ ձիերով : Հաջորդ երեկոյան պարտիզանը բռնվեց :

Պետրիչևցի կոլխոզնիկները գլխավորների պատժածներից իմացան պարտիզանի ձերբազլման մանրամասնությունները : Նա դադատադողի մոտենում էր սաղմահան մի կարևոր օրեկտի : Նա գլխին փափախ ուներ, հագին՝ մորթե կուրտիա, բամբակե չալփար, վալենիաներ, խոկ ուսին դրված էր մի պայուսակ : Մոտենալով օրեկտին՝ պարտիզանը ծոցը խրեց ձեռքի նաղանը, պայուսակից հանեց բեռնոնով լի շիշը, բեռնոնը թափեց և հետո կռացավ, որ լուցիկին քաշի :

Հենց այդ բողբոլի ժամապահը դադատադողի մոտեցավ նրան և հետևի կողմից ձեռքերով բռնեց նրան : Պարտիզանին հաջողվեց հրել գերմանացուն և դուրս քաշել տորճանակը, բայց կրակել չկարողացավ : Չինվորը նրա ձեռքից խլեց ղեկքը և տաղմալ բարձրացրեց :

Պարտիզանին տարան այն խրճիթը, որտեղ ապրում էին սպաները և միայն այստեղ տեսան, որ նա աղջիկ է, բոլորովին ֆահել, բարձրահասակ, վայելչակազմ, խոշոր, մուշ աչքերով և մուշ, խուլած ու գեպի վերև սանրված մազերով :

Տանեքներին հրամայված էր դնալ խոհանոց, թայց և այնպես նրանք լսում էին, թե ինչպես սպան հարցեր էր տալիս Տատյանային, թե ինչպես վերջինս արագությամբ, առանց կմկմալու պատասխանում էր՝ «ոչ», «չգիտեմ», «չեմ սախ», «ո՛չ», և թե ինչպես հետո օդում շտաշում էին մարակները ու շրթիկում պարտիզանի մարմին : Մի քանի բույս անց մի դեռատի սպա դուրս թույլ աշտակից, մտավ խոհանոց, գլուխը կոխեց ափերի մեջ և աչդպես նստեց մինչև հարցաքննություն վերջը՝ աչքերը սեղմած և ականջները փակած :

Տան տերերը հաշվեցին երկու հարյուր հարված, բայց Տատյանան ոչ մի ձայն-ձայտուն չէր հանում : Իսկ հետո դարձյալ պատասխանում էր՝ «ո՛չ», «չեմ սախ», միայն թե նրա ձայնն առաջվանից ափելի խուլ էր հնչում :

Հարցաքննությունից հետո Տատյանային տարան Վասիլի Ա-

ընթանողումիւն Կուլիկին խոճիթը: Նրա վրա ալլեւ չկային ո՛չ վարենկաները, ո՛չ գլխարկը և ո՛չ էլ տաք հագուստը: Նա պա-
հակաթմբի ուղեկցությամբ գնում էր միայն շապիկ-վարտիքով,
ձյան միջով ոտաբորիկ քայլելով:

Երբ նրան տուն բերին, տան տերերը լամպի լույսի տակ
նրա ճակատի վրա տեսան մի մեծ սևակապույտ բիծ, իսկ ոտ-
ների ու ձեռների վրա՝ չանդռված քներ: Աղջկա՝ ձեռները պարա-
նով կտրված էին ետևում: Նրա շրթունքներն աբշուտովելու
չափ կծուոված էին և ուռած: Հալանարար, նա իր շրթունքնե-
րը կծոտել էր այն ժամանակ, երբ ուղեկել էին ձեռնելով նրանից
խոտովանություններ կորզել:

Տատյանան նստեց նստարանի վրա: Դերձանացի ժամապահը
կանգնած էր դռան մոտ: Նրա հետ կար մի գինյոք ևս: Վասիլի
և Պրասկովյա Կուլիկները վառարանի վրա պառկած դիտում էին
ձեբբակալվածին: Նա նստած էր հանգիստ և անշարժ, ապա
խմելու ջուր խնդրեց: Վասիլի Կուլիկը վառարանից ցած իջավ
և ուզում էր մոտենալ ջրամանին, բայց ժամապահը հետ հեց
նրան:

— Դու է՞լ ևս ձեռ ուղում, — չարությամբ հարցրեց նա:

Քոճիթում ապրող գինյորները չընտառեցին աղջկան և
բարձրաձայն ծիծաղեցին նրա վրա: Ոմանք բռնեցին նրա
վածեցին նրան, ուրիշները վառված լուցիկներ մոտեցրին կա-
կին, իսկ նրանցից մեկն էլ աղոցով խաղեց նրա մեջքը:

Զվարճանալուց հետո գինյորները գնացին քնելու: Ժամա-
պահը բարձրացրեց հրացանը և Տատյանային հրամայեց վեր
կենալ ու տանից դուրս գալ: Նա գնում էր Տատյանայի ետևից
փողոցի երկայնությամբ, սվինը համարյա մեջքին դեմ տված:
Հետո նա բարձրաձայն դուռաց՝ «Յուրյո՛ւկ», և աղջկան տարավ
դեպի հսկառակ կողմը: Բորիկ, միայն ապիտակեղեն հաղած
Տատյանան ձյան միջով քայլեց այնքան ժամանակ, մինչև որ
նրա տանջողն ինքը մրսեց և սրռեց, որ ժամանակն է տաք ա-
պտառարան վերադառնալու:

Այդ ժամապահը Տատյանայի վրա հսկեց երկույան ժամը
10-ից մինչև դիշերիս երկուսը և ամեն կես ժամ կամ մեկ ժամ
անցնելուց հետո նրան փողոց էր դուրս բերում 15—20 բաղեի
չափ: Վերջապես ճիսպողը հերթափոխվեց: Պոստի վրա նոր ժա-
մապահ կանգնեց: Դժբախտ Տատյանային Թուլլաբեցին պառ-
կել նստարանի վրա:

Հարմար բրդե դաներով՝ Պրասկովյա կուլիկն սկսեց խոսել Տատյանայի հետ :

— Ո՛ւ՜՜՜՜՜ աղջիկն ես, — հարցրեց նա :

— Ի՞նչ ձեր ինչի՞ն է պետք այդ :

— Ինքդ ո՞րտեղացի ես :

— Ես Մոսկվայից եմ :

— Մոսկվայի ունե՞ս :

Աղջիկը չպատասխանեց : Նա մինչև պրափոտ պատկած մնաց առանց շարժվելու, այլևս ոչինչ չխոսեց և նույնիսկ չանքաց, թեև նրա ստաները սառած էին և չէին կարող ցափ չպատահուել :

Ոչ ոք չգիտե, արդյոք նա այդ պիկեր քնե՞ց թե ոչ և ինչի՞ մասին էր մտածում՝ շար թշնամիներով շրջապատված :

Առափոսյան դեմ գինձորներն սկսեցին կախաղան սարքել դուռի մեջտեղում :

Պրասկովյան նորից սկսեց խոսել աղջկա հետ .

— Երեկ չէ՞ մյուս օրը դո՞ւ էիր :

— Ես էի . . . Գերմանացիներն այրվեցի՞ն :

— Ո՛ր :

— Ախոս : Ի՞նչ վատվեց :

— Նրանց ձեռքը վատվեցին : Առում են դենք վատվեց . . .

Առափոսյան ժամը 10-ին եկան սղաները : Նրանցից ափազր ուսաներեն հարցրեց Տատյանային .

— Առաջեք, ո՞վ էք դուք :

Տատյանան չպատասխանեց :

— Առաջեք, ո՞րտեղ է դանձում Ստալինը :

— Ստալինը դանձում է իր պտտում, — պատասխանեց Տատյանան :

Հարցաքննության շարունակությունը տան տերերը չսկսեցին . նրանց հրամայեցին դուրս գալ սենյակից և նորից ներս թողին այն ժամանակ, երբ հարցաքննությունն արդեն վերջացել էր :

Պարենատանից բերին Տատյանայի իրերի մի մասը՝ ժակետը, շալվարը և գուլպան : Գլխարկը, մորթե կուրտիան և թաղիթն ստորոգներն անհետացել էին . դրանք արդեն իրենց մեջ էին բաժանել ենթասղաները : Այդտեղ էր նրա ճանապարհորդական պոչուսակը, որի մեջ դանձում էին բնօրինակ լի շեր, լուցիկ, նուզանի փափուկներ, շաքար և աղ :

Տատյանային հաղցրին . տան տերերը նրան օգնում էին դուլպաները քաշելու սկսեցած ստների վրա : Տատյանայի կրք-

քից կախեցին նրանից խլած բնեղինի շէրքը և «պարտիզան» մահադուրթումը մի տախտակ: Նրան առաջես տարան այն հրապարակը, որտեղ դանդում էր կախադանը:

Մահապատժի վայրը չրջապատել էին տասը հեծյալներ՝ մերկացրած թրերով: Ծուրջը կանգնած էին հարյուրից ավելի զերմանացի զինվորներ և միքանի սպա: Տեղական բնակիչներին հրամայված էր համաքվել այդտեղ և ներկա լինել մահապատժին, բայց նրանցից քչերն էին եկել, իսկ ոմանք էլ, դալով և մի փոքր կանգնելով, կամացուկ ցրվեցին իրենց տները, որպեսզի ահանասուս չլինեն սարսափելի տեսարանին:

Պերանից կախված օդակի տակ իրար վրա դրված էին մահարոնի երկու դատարկ արկղեր: Տառյանային բարձրացրին, դրին արկղի վրա և օդակը գցեցին վրը: Մզաններից մեկն սկսեց դեպի կախադանն ուղղել իր «կողակի» օրեկտիվը. զերմանացիները մահապատիժները և էկզեկուցիաները լուսանկարելու սիրահար են: Պարետը դահլիճի պարտականություն կատարող զինվորներին սպասելու նշան տվեց:

Տառյանան դրանից օդավեց և, գլխելով կախողներիցներին ու կախողներիցներին, բարձր ու հասակ ձայնով կանչեց.

— Է՛յ, ընկերներ: Ինչո՞ւ եք տխուր-սրտում նայում: Եղե՛ք համարձակ, պաշարեցե՛ք, խփեցե՛ք զերմանացիներին, այրեցե՛ք, ոչնչացրե՛ք նրանց:

Կողքին կանգնած զերմանացին ձեռքը բարձրացրեց և, այն է, ուղտով էր կամ խփել նրան կամ փակել նրա բերանը, բայց Տառյանան ետ մղեց նրա ձեռքը և շարունակեց.

— Ես չեմ վախենում մեռնելուց, ընկերներ: Իր թողովդդ համար մեռնելը երջանկություն է:

Լուսանկարիչը կախադանը նկարեց հեռվից և մոտիկից և այժմ տեղը փոխեց, որպեսզի կողքից նկարահանի: Դահլիճներն անհանդիստ կերպով նայում էին պարետին, իսկ վերջինս բարձր ձայնով ասաց լուսանկարչին.

— Դե, չո՛ւստ արա:

Այն ժամանակ Տառյանան շուտ եկավ պարետի կողմը և, գլխելով նրան ու զերմանացի զինվորներին, շարունակեց.

— Դուք ինձ հիմա կկախեք, բայց ես մենակ չեմ: Մենք երկու հարյուր միլիոն ենք, բոլորին չեք կախի: Իմ վրեժը ձեռքանից կառնեն: Զինվորներ, քանի դեռ ուշ չէ, գերե՛ հանձնվե-

ցեք, միևնույն է հաղթանակը մերը կլինի: Ի՞մ վրեժը ձեզանից կլուծեն...

Հրապարակում կանդնած ուսւ մարդիկ լաց էին լինում: Ռմանք շուտ էին եկել և կանդնել էին մեջքը դարձրած դեպի կախաղանը, որպեսզի չտեսնեն այն, ինչ որ պետք է տեղի ունենար:

Դահլճը պարանը ձգեց, և օղակը սեղմեց Տատյանայի կողորդը: Բայց նա երկու ձեռքով լսյնացրեց օղակը, բարձրացավ ոտքի մատների վրա և բոլոր ուժերը լարելով՝ բացահանչեց:

— Մնաք բարձր, ընկերներ: Պայքարեցե՛ք, մի՛ վախճաք: Մեղ հեռ է Ստալինը, Ստալինը կգա...

Դահլճը պարտած կոշիկով խփեց արկղին, և արկղը ճռտալով սահեց սայլթաշուն ու կոխկոտած ձյան վրայով: Վերևի արկղը դլարվեց ներքև և գղրգոցով խփվեց դեմին: Ամբոխը հեռ քաշվեց: Լսվեց ու մարեց ինչ-որ մեկի ճիչը, և նրա արձաղանքը կրկնվեց անտառի եզրում...

Տանյան մեռավ թշնամու զերության մեջ, Փաշխտական կախաղանի վրա, առանց մի ձայնով անդամ իր տանջանքներն արտահայտելու, առանց իր ընկերներին մատնելու: Նա մեռավ հերոսական մահով, որպես հերոսուհի, որպես դուստրը այն մեծ Ժողովրդի, որին ոչ ոք երբեք չի կարող ընկճել: Տանյայի հիշատակը հապրի համիտենապես:

... Նաք տարվա գիշերը հարթած Փաշխտները չընտառեցին կախաղանը, կախաղան հանվածի վրայից պոկեցին հազուստը և դադրելի կերպով անարգեցին նրա մարմինը: Տանյայի դաշունահարված ու կաթառված մարմինը մի օր ևս կախված մնաց դյուղի մեջտեղում, իսկ հունվարի 1-ի երեկոյան Փաշխտները կարգադրեցին կտրել կախաղանը: Ախաղը մարդիկ կանչեց, որոնք փոս փորեցին ստամ հողում, գյուղից հեռու:

Տանյային թաղեցին անշուք, գյուղի այն կողմը, մի սղիոր կեչու տակ, և բուքը ձյունով ծածկեց նրա չբրինձ: Բայց շուտով եկան նրանք, որոնց համար Տանյան ղեկավարության մոլթ գիշերներին կրճծով ճանապարհ էր բաց անում դեպի արևմուտք:

Դադարի համար կանդ տանելիս՝ մարտիկները կղան ալտեղ, որպեսզի մինչև գետինը խոնարհվեն նրա աճյունի առաջ և ուսանական սրտայի շնորհակալություն հայտնեն նրան, և՛ հորն ու մորը, որոնք ծնել ու մեծացրել են հերոսուհուն, և՛

աւաւջիւներին, որոնք դատախարակել են նրան, և՛ այն ընկեր-
ներին, որոնք կռիւել են նրա ուղին:

Եւ նրա անխառն փառքը կատարածի ամբողջ սովետական
երկրով մէկ, և միլիոնավոր մարդիկ սիրով կ'հիշեն հետագայ
ձյունածածկ շիրիմի մասին, և Ստալինը մտովին այցելութեան
կգա իր հովատարիմ զստեր գերեզմանին*:

Արեւմտյան հակառ. 26 հունվարի

Գ. ԼԻՆԻՆ

(«Գրաւզաս» 27/1 42)

ՎԱՆՅԱ ՏԻՄՈՖԵԵՎԱ

Նա մի կին է, որի ներկայութեամբ տղամարդը չի կարող
բաժնի չլինել:

Իսկ ինքը չառ փառք, նիհար կին է, կարմիր-բանակայինի
մեծ սաղարկերով, վարախքով և իր շափախ մեծ դիմաստար-
կայով, որի երկար թեքերը ետ են ծաղկած: Թեքեր բաց մտե-
րը աչքունտ քերծված քներով են պատած:

— Այդ ի՞նչ է, միթե՞ ձեր շափախ հաղուստ չդանկեց:

— Ես սեփական հիանալի հաղուստ ունեի, բայց դե ինձ
ի՞նչ կ'ընծանու:

— Երկու անգամ փոխել է դիմաստարկան, — բացատրում
է կատխանը, որը նրա հետ կռիւ մեջ է եղել — չէ որ նա
մեղ մտաւ ամեն ինչ է, և՛ վերաբուժ, և՛ քույր, և՛ սանիտար:

— Իսկ վաղո՞ւց է բանակումն եք:

— Վաղո՞ւց, մի ամբողջ տարի: Այնպէս որ ես այժմ հին
դիմաւորական եմ, — և Վալյա Տիմոֆեևան ժպտում է իր սիրալիկ
ժպիտով: — Մի տարի առաջ ինձ կանչեցին դիմաւորաւորաւ և
հարցրին՝ «Ցանկանո՞ւմ եք բանակ դնալ»: Ես ասում եմ՝ «ու-
ղում եմ»: «Իսկ ոչի՞նչ, որ երեսները ունեք»: «Ոչինչ, — ասում
եմ — որ երեսները ունեմ, միւնույն է, կ'ընամ»: Եւ դնացի:
Իսկ երեսները թողի մերս մտա: Մայրս ինձ ասում է՝ «Բո
ղործն է վերաւորներին օգնել, իսկ ես տղայիդ կպահեմ, մի
անհանգստացիր»: Դե, ես էլ չեմ անհանգստանում:

— Իսկ որտե՞ղ եք սովորել դուք:

— Սարատովի աստամբարումսկան դպրոցում:

* Այս պատմվածքի հերոսուհի Տանյան կոմերիտուհի Ջոյա Կամոզե-
մյանսկայան է, որին Գերագույն Սովետի նախագահութեան հրամանագրով
չնորհված է Սովետական Միութեան հերոսի կոչումը — ձՄԲ.

— 25^ր որ դուք վերաբուժ եք:

— Ոչ, նա աստամնարում է— մոտում է կապիտանը:— Երբ սկսեցին իմ դորամառի թիկունքն ոմբակոծել, ես խնդրեցի բժիշկ ուղարկել: «Մենք— ասում են— միայն աստամնարում ունենք»: Ոչինչ, ճարտաստյալ ուղարկեցեք զոնե աստամնարում: Այն ժամանակ ասում էի «ճարտաստյալ», մինչդեռ դուքս եկավ, որ աստամնարումը ոսկի է, ուղղակի անդին: Նրա ձեռքով չի անցել մի վերափոր, որի վերջը նա կապած չլինի, որին նա դուրգուրած, միփթարած չլինի սրտագին խաչով: Իսկ երբ դերամանցիք անցան մեր զնդի թիկունքը և մենք ամեն կերպ դիմադրում էինք մինչև մերոնց օդուժյան հասնելը, այդ օրերին նա իր ձեռքերով քաղժաթիկի Դյանքեր է փրկել... Մի անգամ խիստ ոմբակոծության ենթարկվեցինք. մենք պահեցինք խրամատներում. մերոնցից մեկն ուշացավ և մեզինց մի 40 քայլի վրա վերափորվեց: Ես եմ դառնում և տեսնում՝ Վալյա Տիմոֆեևան դուքս է դալիս խրամատից դեպի հողաթումբը: «Մեր, սղասեցեք, չէ որ ձեզ կարող են սպանել»: Իսկ նա պատասխանում է. «Եթե սպանեն, ուրեմն կսպանեն, իսկ քանի զեռ չեն սպանել, պետք է աշխատել»: Եվ սողաց ասաջ:

— Եվ, ինչպես տեսնում եք, իրավացի էի— ընդհատում է Վալյան կապիտանին:— Ահա, ողջ եմ և առողջ, միայն...— նրա ղեմքը մի բողբ մոռցվում է.— միայն թե նա, այն վերափորը վերջը մեռավ... Երբ ես դուքս էի դալիս խրամատից, դուռացի նրան՝ «Մեր եք դուք»։ նա հասաչեց: Ես դիմեցի զեպի նա: Սողալով մոտեցա: Նա լսեց. և ասաց. «Մերելիս, այնուամենայնիվ դուք մոտեցա՞ք ինձ»: Ես ասացի՝ «Իհարկե, հիմա ես մեր վերջը կկապեմ»: Նայում եմ և տեսնում՝ նա վեց տեղից անհուսալի վերափորված է: Ասեցին ես որոշեցի, որ հարկափոր է կապել և դուքս բերել նրան աշտուղից, որպեսզի նա վերջին բողբներին լավ զգա իրեն: Ծածկեցի նրան պլաշ-փրանով, որովհետև դիշերը մութ էր և սպիտակն անթիջալես երևում էր ու պլաշի տակ սրբիլով կապեցի նրա կուրծքը: Նա սղաց, որ որբիչ է և ասաց. «Մենչ է, բժիշկ, մահացու են, հա՞»: Ես պատասխանեցի. «Ոչ, հարադատ իմ, մտանդափոր են, քայց ոչինչ, մենք հիմա ձեզ հետ միասին սողալով ես կբթանք»: Նա ասում է՝ «Ես չեմ կարող ձեզ հետ սողալ»: «Ոչ, ասում եմ, ոչինչ, կհարողանաք, ես շարունակ ձեզ հետ կլինեմ, կօղենեմ ձեզ»: Մինչդեռ դուքս քարձրացնել չի կարելի, չորս կող-

մից կրակում են դնդալներնեքոյ՝ Բայց և այնպէս, քիչ-քիչ սողալով նրան հասցրի մինչև խորամաս...

— Դուք պատմեք նաև, թե ինչպէս ուրիշներէ վերքերն եք կապել։— Ընդհատում է նրան կապիտանը։

Կապիտանը խիստ ժպտաւրէն է պատմում, թե ինչպէս ինքը տանն և հինդ մարտիկներէ հետ միասին պաշտպանվում էր մի վաշտ գերմանացի զինվորներից։ Սակայն երբ խոսքը վերաբերում է Վալիային, նրա լուսկյացութունն անմիջապէս շրտնում է։ Նա կամենում է, որպէսզի լայնաբէն հայտնի լինի Վալիայի բոլոր քաջադործութունները։

— Ոչ, ոչ, դուք պատմեցեք, թե ինչպէս եք խնամել ուրիշներին— պնդում է կապիտանը։

— Դե, ուրիշներէ հետ էլ վարվում եմ ա՛յնպէս, ինչպէս այս վերջինի հետ— ասում է Վալյան, — Ընդհանուր առմամբ կարծես մտտ չեմ աշխատել։ Ինձ հո նորից ես չե՞ք ուղարկի ստամնարում արան, չէ՞, ընկեր կապիտան։

— Ոչ, չենք ուղարկի։

— Թե չէ մեկնելիս դնդալեան ինձ իր հետ չէր ուղում վերցնել։ Հնախ, ասում էր, դուք կին եք, խի երկրորդ՝ աշդքան փոքրիկ։ Իսկ ես դեռ պատերազմից առաջ դրողվում էի ե՛կ վերակապութեամբ, ե՛կ այն ամենով, ինչ որ աշատեղ հարկավոր է։ Մտածում էի՝ պատերազմ որ լինի, հա ստամնարում արանում չե՞մ նստելու։ Եվ, խեղապէս, հենց պատերազմը ծաղկեց թե չէ բոլորի ստամները դադարեցին ջափելուց։ Երեք օր իմ կարիներս մնաց դատարկ, խի չարքորդ օրը ես թողնցի այն։

Ահա, նա կանդնած է մեր առաջ, աշդ փոքրիկ կինը՝ սաղավարտով, գլխաւորաբարկալով և սաղողներով, իր անբաժան բժշկական պայուսակով, հայրենական պատերազմի աշդ հերոսուհին, սարստովցի պարզ, ուրախ ուսու կինը։

Գործող քանակ

Ա. ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆՈՎ

(«Իգվեստ» — 19/VII — 41)

ՅԱՍՈՒՄ

Պուէսյէի աշդ աւայտնում կան խուլ ու վայրի տեղեր։ Միշտ չի կարելի աշատեղ մարդու հանդիպել։ Եվ բոլորովին անհասկանալի էր, թե ինչու աշդ վաղ ժամին աշտակ էր հասել մե-

նախոր մի կին: Նա արագորեն առաջ էր գնում խոտածածկ կածանով: Մերթ քնդ մերթ նա մի վայրկյան կանդ էր առնում, ականջ դնում անասուն սոսափյունին և նորից արագ ու անաղձուկ քայլերով առաջ գնում:

Կածանը տանում էր դեպի ճահճը: Չախ կողմից լավեց մի թռչունի կանչ: Տարածում էր ճահճային ալդ թռչունի կանչը: Կինը շեղվեց կածանից և հանկարծ իր ետևից լսեց ոչ բարձր մի ձայն.

— Կանգնի՛ր:

Կինը ցնցվեց արդ անակնկալից և ետ նայեց: Մի երխտասորդ, նախադրուշական դիրքով հրացանը բարձրացրած՝ նայում էր նրան:

Կինը վայր դրեց սունկով կիսով չափ լի դամբյուղը, առանց շտապելու ուղղեց գլխի թաշկինակը և համարյա չուկով արտասանեց.

— Գնում եմ հրամանատար Շիրոյի մոտ, նամակ ունեմ:

— Ուժի՛ց է: Ինչպե՞ս դուք ճանապարհը:

— Յակովից է, հենց նա էլ ճանապարհը ցույց տվեց— նույն ցածր ձայնով պատասխանեց կինը:

— Ո՛ր է նամակը:

— Այստեղ է— ստաց կինը, ցույց տալով դամբյուղը:

— Դնանք:

Երխտասորդը իջևերեց հրացանի փողը և ճահճային թռչունի թույլ կանչը միանգամ էլ հնչեց անտառի թախծոտ լուսթյան մեջ:

Պարտիզանական ջոկի հրամանատար Շիրոն ուշադիր կարդում էր նամակը: Յակովը վստահելի անձ էր զերմանացիների կողմից դրամված գյուղում: Նա հակիրճ և խելացիորեն հաղորդում էր բոլոր անհրաժեշտ տեղեկությունները: Շիրոն պատռեց նամակը և գլխով նշան արտափ իր օգնականին.

— Հափաքիր տղերքին:

Հետո դարձավ դեպի կինը.

— Հայտնի՞ր, որ վաղը լուսադեմին կգանք:

Քառասուն յոթ զերմանացի զինվորներ նստած էին գյուղում: Պետերը նրանց աչքան էլ չէին անհանգստացնում և բարյացակամորեն էին վերաբերվում, երբ նրանք գյուղացիներից «բան-ման էին վերցնում»: Հիտլերականները երես առած՝ իրենց պահում էին սրպեռ տերեր, թեև նախադրուշական նպատակով

նրանք ապրում էին միասին, դյուղի ծայրին՝ գտնվող խոճիքներում և զիշերները պահակներ էին կանգնեցնում:

Կիրակի օրվա նախօրյակին, Փաշխասական այդ պահակախումբը զգվելի օրդիա էր սարքել: Պահակը, որը երեկոյան բազմական խմել էր, լուսադեմին ննջում էր: Երկու դուռըացիներ մոտեցան նրան: Նրանք խորը դուրս տվին և ինչ որ փնթիփնթացին:

— Վա՛ս, վա՛ս, սուս շվաք: Մեկը թող մոտ գա— ծուլորեն ձայն տվեց պահակը:

Դյուղացիներից մեկը մոտեցավ պահակին: Հանկարծ նա ձեռքը վեր բարձրացրեց և պահակը նույնիսկ դառալու ժամանակ շուեննարով բնկավ գետին: Դանակի շնչառակի հարվածը խցեղ էր ուղիղ թշնամու սիրտը:

Լսվեց թռչունի կանչը: Անտառից երևացին պարտիզանները:

— Ձերակե՛լ— հրամայեց Շիրոն— գործի անցե՛ք:

Ուղեկալում ոչ մի Փաշխա այդ առաջնու չարթնացավ: Պարտիզաններն իրենց հետ տարան 8 հաս գերմանական մատուցիկներ:

Օրեր անցան, մինչև պահակախմբի ոչնչացման լուրը հասավ գերմանական հրամանատարությանը: Մի խումբ տանկեր նետվեցին Պոլսյեի այդ չրջանը: Նրանք կանգ առան անտառի զխաց և հրամաններից ու զնդացիներից կատաղի կրակ բացեցին, սակայն մեքենաներից և ոչ մեկը սիրտ չարավ անտառ մտնել:

Պարտիզանական ջոկատներում, որոնք մահացու հարվածներ են հասցնում սուր թշնամուն, աղամարդկանց հետ միասին մարտնչում են կանաչը: Պարտիզանուհի Կատյայով հպարտանում է հրամանատար Ստարիի ջոկատը: Նա ամենախելագանների շարքումն է գտնվում՝ թե՛ հետախույզության մեջ, թե՛ կոյում— ստենուրեք, ուր՝ որ պահանջվում են սմուր ձեռքեր: Օգնելով Կարմիր Բանակի գորամասերին՝ Ստարիի պարտիզանները թռչնամու հետ կռվի բռնվեցին առաջավոր դժուր: Նրանք պաշտպանում էին մի կարևոր զիրք՝ հնարավորություն տալով մեր գորամասերից մեկին վերախմբավորում կատարելու: Այդ կռվի մեջ Կատյան կապում էր զիրավորների վերքերը և դուրս բերում նրանց կատաղի կռվի միջից:

Պարտիզանական ջոկատները դորձելով թշնամու թիկունքում՝ ամենուրեք հանդիպում են բնակչության համակրանքին:

Ճանապարհին նրանց միանում են իրենց ղենքերով տեղական գյուղացիները՝ ուկրաինացիներ, ռուսներ, բելուսսներ, լեհեր։ Գարաթիզանների հետ միասին նրանք քաջվում են անասունները, որպեսզի խփեն ֆաշիստ մարդակերներին աշտակ, որակի նրանք ամենից քիչ են սպասում հարվածի։ Հենց միայն «պարաիզան» բառը սարսափ է խուճապ է տարածում գերմանական զորքերի թիկունքում։

Մեր հակառակմասում թնդում է պարաիզան-հրամանատար Խիսյու անունը։ Խիսյու ջոկատում հետախուզությունը գեկա-վարում է ընդ։ Բուրխովցեր։ Հետախույժների հետ միասին թշնամու թիկունքում զործում է մի խելարի աղջիկ— Յուլյան, որը շատ անդամ է գնահատելի ծառայություններ մատուցել ջոկատին։

Ահա հենց օրերս տեղացի կախողիկները հայտնեցին, որ գեպի Ն. գյուղն է շարժվում գերմանական մոտոցիկլետիստների մի ջոկատ։ Հարկապես էր որոշել ջոկատի թիվը, պարզել նրա ոչնչացման հնարավորությունները։

— Ո՞ւմ ուղարկենք հետախուզության, — հարցրեց հրամա-նատարը։

— Ինձ, — խնդրեց Յուլյան հրամանատարին։

Նա հայտնեց հրամանատարին իր զործունեության պլանը։ Հրամանատարը համաձայնություն տվեց։

— Գնա, Յուլյա, միայն զգուշ եղիր։

Աղջիկը մենակ ուղևորվեց հետախուզության։ Գյուղի մի-ջով անցնելիս նա մոտեցավ գյուղի աղջիկներին, զրույցի բանից նրանց հետ և ստաց։

— Այստեղ մոտակայքում գերմանացիներ կան, գնանք տես-նելու։

Եվ մի խումբ աղջիկներ ուղևորվեցին «տեսնելու» գերմա-նացիներին։

Գերմանական զորացույունը կանգ էր առել անտառի եզրին։ Մոտոցիկլետիստները մաքրում էին իրենց մեքենաները։ Յուլյան հաշվեց մեքենաները, մաքրում պահեց վայրի ընդհանուր պատ-կերը։ Գերմանական սպան և երկու զինվոր նկատեցին աղջիկ-ներին և ուղղվեցին նրանց կողմը։ Բայց աղջիկները վայրկե-նապես չքացան, խնչպես վախեցած թռչունների երամբ։

Շատ չանցած՝ Յուլյան ղեկուցում էր հրամանատարին հե-տախուզության արգյունքների մասին։

Պարտիզանները շարժվեցին առաջ: Անտեսանելի և սնադ-
մուկ մոտեցան նրանք հակառակորդի զորասյունին: Գերժամա-
ցիք դեռ հանդատանում էին, երբ պայթեց շեշտակի նետոված
սուսֆին նռնակը: Հարվածի անսպասելիությունը շփեցրեց հա-
կառակորդին: Մոտանալով մեքենաները և իրենց սպային՝ զին-
վորները զիմեցին փախուստի: Նրանց կռիվը պայթեցին ևս մի
քանի զնդակներ: Խուշարկելով սպանված սպային և վերցնելով
նրա փաստաթղթերը՝ պարտիզանները ոչնչացրին բոլոր մոտո-
ցիկլեաները և նույն արագությամբ ու առանց ազմուկի թողին
կայծակնային մարտի վայրը:

Նույն օրը Բոլոխովցևի հեռախոյզները հանդիպեցին մի
խումբ պերժանական կապալորներին: 30 զինվորներ իրենց սպայի
գլխավորությամբ հեռախոսային գիծ էին անցկացնում դեպի
չափրը: Արագ հարձակում, մահացու հարված և 16 զինվորներ
ու ինքը սպան ոչնչացվեցին: Մյուսները փախան: Հեռախոսալա-
րերի կոճը պարտիզանները դցեցին ճահճը:

Ահա թե ինչու պերժանացիք վախենում էին նույնիսկ «պար-
տիզան» բառից:

Ժողովրդի բոցալառ ցասումը մոխրակույտի կվերածի հիտ-
լերյան հարդաներին, որոնք ներխուժել են մեր հայրենի հողը:

Գործող բանակ

Կ. ՏԱՐԱԴԱԿԻՆ
(«Բզգկատիս» 9/VIII)

ՊՍԱԿԱՎՈՐ ԱՂԶԻԿԸ

Բժիշկ դպագյա, էլ իմ ոչ մի տեղս չի՞ ցալի, հա՞: Մաման
ասում է, որ ևս համբերող եմ: Ես հո փոքրիկ աղջիկ չեմ,
տասներկու տարիս համարյա լրացել է: Իսկ մաման նստած է
միջոցաբե՞ւմ, հա՞: Այ, տեսնում եք, ինձ չի կարելի բարձրա-
ձայն տեքալ:

Մա գինյորական հիվանդանո՞ց է, բնկեր բժիշկ: Ես շարու-
նակ պիտի կտրժիր-բանակայինի նման պառկած մնամ խեղա-
կան մեծ մահճակալի՞ն: Ոչ, ես ալիւս ոչ մի ցալ չեմ դդում:
Ես մի քիչ փակեմ աչքերս, կարե՞ք՝ է:

Աթժ սրբեցեք, խնդրում եմ, իմ դեմքը: Դրանք արցունքներ
չեն: Արցունքները միշտ աղի են լինում: Ինչո՞ւ եմ ես ալիւս
չառ խոսում: Մեր սուսուցուհի Աննա Սեմյոնովան միշտ ա-

ասում է. «Ֆենեյա կրափշենկո, դատարանում հիմար հարցեր մի՛ տուր»:

Ես շատ եմ սիրում նկարչութիւն: Մաման ինձ խոստացել է ներկեր նվիրել, այդ ներկերը կոչվում են ակփարել: Պետք է վրձնում նկարել: Մաման ասում է. «Ֆենեյա, դպրոցն ամարտիբ, կլինես լավ բրիգադիր»: Իմ մաման բրիգադիր է կոչուգում: Իսկ ես ասում եմ. «Շատ պետքա են ինձ ձեր բրիգադիրները, ես նկարեչ եմ ուզում»: Մաման ասում է. «Բոլորը նկարիչներ չեն դառնալու, հիմարութիւններ մի՛ դուրս տա, Ֆենեյա՜»: Իսկ ես ասում եմ. «Եթե շխտանք նկարել, ձեր ինազուկմունեմ»: Իսկ մեր պապան պանծված է Ֆիննական ճակատում, ուրեմն ես որք եմ հաշվում. մաման մեկ էլ սկսում է քաջանանալ և ասում է, որ ինձ եղինջի մեջ կնստեցնի: Բայց ես եղինջից չեմ վախենում: Մաման կատակ է անում: Մեր տան ետեր ոչ մի եղինջ չկա, միայն ծաղիկներ են: Զանազան տեսակի ծաղիկներ:

Ես կարող եմ պատկերը հյուսել: Ինձ ոչ ոք չի սովորեցրել այդ, ես ինքս եմ սովորել: Ես բոլոր աղջիկներին համար պատկեր եմ հյուսում: Նրանք բոլորն էլ իմ հյուսած պատկերով են տեղ դնում— թե՛ հարսանիքի, թե՛ կինո, թե՛ պարերի...

Մենք երեքով էինք, ես, Սանյան և փոքրիկ Սաշկոն: Մեծ Սաշկոն մեղ մօտ արակատրիստ է, իսկ փոքրիկ Սաշկոն ինձ հեռ մի դատարանումն է: Մենք գիշեր-ցերեկ հսկում էինք: Գլխներին դրել էինք ցարենի հասկերից հյուսած պատկեր, հաճկերը մեծ էին, շատ պեղեցիկ: Մեղ ոչ ոք տեսնել չէր կարող, իսկ մենք բոլորին էլ տեսնում էինք: Եթե գիտեցանա երեսար, կամ լրտես, կամ պարսաշուտիստ, բոլորին կնկատեինք:

Եւ, ահա, մենք նստած էինք: Արեւը պատրաստվում էր մայր մտնելու, ծղրիղները երգում էին, սարդի ոտաթոյնները լողում էին օդի մեջ, հասկերը մեղմ օրօրվում էին, շուրջը տափաստանն էր և ոչ մի շունչ չկար: Այնպե՛ս սրտանց ուղում եմ նկարել այդ բոլորը: Փոքրիկ Սաշկոն ասում է. «Իզուր ենք նստել, ոչ ոք երբեք չի դա էս կողմերը»: Իսկ ես պատասխանում եմ. «Մենք քեզ չենք բռնել, կարող ես դնալ, դործը կամայոր է»: Բայց նա, իհարկե, մնաց. միայն զիճել է սիրում:

Այդ ժամանակ հանկարծ ինչ որ մի բան աղմկեց: Մենք վեր նայեցինք: Անտառի ետեւից երեսաց մի սովորական. նա կարծես օդի մեջ կանդ ատափ, հետո նրանից դուրս թռան երեք հողի:

երկուսը տղամարդ էին, իսկ մեկը կնոջ նման: Դուքս Թոմս ե. կախվեցին պարաշյուտներէ: Օդի մեջ պտտվեցին—պտտվեցին ինչպես խաղալիքներ, հետո ցած իջան: Սալամանկը Թոմսի պնաց: Նորից օրերեց լուսթյուն: Լո՛ւս, Լո՛ւս: Կարծես սչինչ չէր պատահել:

Փոքրիկ Սաշկոն էնպէ՛ս լաց եղաւ. «Վա՛յ, Ֆենիշկա, սիրելիս, ես վախենում եմ»: «Հիմար—ասում եմ—չէ՛ որ պատերազմ է: Դու սովելի լա՛վ կանես վաղես ճանապարհով, իսկ: Սանյան ուղիղ կ'վազի: Ասացէք, որ նրանք արդեն այստեղ են»...

Հետո ինձ ասում էին, որ ես իրավունք չունի մենակ մնալու: Բայց ես ինչպե՛ս կարող էի հեռանալ: Ձէ՛ որ ասանց ինձ նրանց չէին կարող գտնել...

Հանկարծ ես նկատեցի, որ ճանապարհով դալիս եմ երկու միլիցիոներ ե. բերում են մի ինչ-որ կին: Ես շատ ուրախացա ե. վազելով դնացի նրանց ասալ: Ես կարծում էի, թե պարաշյուտիստ կնոջն արդեն բռնել են: Բայց սխալվեցի: Ես չպետք է տեղիցս դուրս դայի:

Այդ ժամանակ կինը նկատեց ինձ. «Բարե քեզ, աղջիկ, ես քեզ համար կոնֆետ եմ բերում»: Միլիցիոներներէ աչքերը սարսուղելի էին: Նրանցից մեկը կազում էր: Ես շնորհակալութիւն հայտնեցի կոնֆետի համար: «Պարաշյուտիստներին տեսե՛լ ես» — հարցրեց կադր: Ես հասկացա, թե ինչպես պետք է պատասխանել ե. լուս էի:

Կինն ասաց. «Մա փոքրիկ վայրենի է, ես նրան կ'խաղաքւեմ»: Ես զղացի, որ նրա բլուզի տակ ինչ որ երկաթե իրեր կան: Հետո նա ասաց. «Դու տեսա՞ր, սիրելի աղջիկ, սալամանկը զանազան մարդիկ թռան»:

«Ոչ, մարքուր, ես սչինչ չեմ տեսել, ես նստած պտտկներ էի հլուսում»:

Ես հարցրի. «Միլիցիոներ քեռի, դուք ո՞րտեղից եք դալիս»:

Միլիցիոները պատասխանեց. «Մենք ուրիշ չըջանից ենք»:

Ես ասացի. «Իսկույն երևում է, որ դուք ուրիշ չըջանից եք»:

Կինը հարցրեց. «Իսկ ինչո՞ւ»:

Ես ասացի. «Ձեր ոտքերը շատ մաքուր են»:

Կինը պատասխանեց. «Մենք սիրում ենք մաքրութիւն ե. կարգ ու կանոն»:

Ես ասացի. «Դուք հաճախ եք ճանապարհին ձեր կոշիկները մաքրում փոշուց, այո՞»:

Կինը պատասխանեց «Այո»:

Կինը հարցրեց. «Ճանապարհը կայա՞ն է տանում»:

Ես ասացի. «Մեղմում չառ կայաններ կան, ո՞րն է ձեզ հարկավոր: Մենք ունենք մեքենա-տրակտորային կայան, հետո մեխտրատիվ կայան, հետո փորձակայան, հետո հակամարտի-ային կայան: Ո՛ւր եք ուզում դնուլ»:

Կինը պատասխանեց. «Երկաթուղին: Եվ դու, աղջիկ, չառ ես խոսում. մենք ժամանակ չունենք»...

Ես ասացի. «Գնացե՛ք ուղի՛ղ-ուղի՛ղ, հետո կշեղվե՛ք ղեպի աջ, դուղի միջով»...

Միլիցիոները չուզեց լսել. «Ուրիշ ճանապարհ ասա»:

Ես ասացի. «Կարելի է ուրիշ ճանապարհով: Կշեղվե՛ք ղեպի ձախ, կանցնե՛ք անտառը, հետո զինվորական լազերի մասով ուղիղ կերթաք»...

Բայց նրանց այս ճանապարհը ես դուր չեկա՞մ. նրանք չդիտեին, որ այնտեղ ոչ մի լազեր չկա, այդ բոլորը ես գիտամք էի հնարում:

Կինը հարցրեց. «Ո՛ւր է քո պապան»:

Ես ասացի. «Հայր չունեմ»:

Կինը հարցրեց. «Զերակարգա՞ծ է»:

Ես ասացի. «Իսկ եթե այո»:

Այն ժամանակ նա ուրախացավ. «Տար ֆեղ քո մամայի մոտ, մենք քո պապայից նամակ ենք բերել»:

Ես հարցրի. «Իսկ ի՞նչպե՞ս է մեր աղպանունը»:

Նա ասաց. «Լուիս, խնդրեմ»:

Ես ասացի. «Լավ, ես ձեզ կտանեմ մամայի մոտ: Միայն ափելի ուշ, երբ մուրճն ընկնի, որ մարդ չտեսնի, այնպես չէ՞»:

Միլիցիոներն ասաց. «Դու խելացի աղջիկ ես»:

Ես ասացի. «Այո»:

Կինն ասաց. «Մենք քեզ վատաբխուն չենք տնի»:

Այդ ժամանակ ես հեռվում նկատեցի մի մեքենա և սկսեցի նրանց ցույց տալ բոլորովին հակառակ ուղղությամբ. «Տեսե՛ք, տեսե՛ք ով է դալիս»:

Նրանք ճանապարհից մի կողմ նետվեցին և ինձ էլ իրենց հետ քաշ տվին: Երեքով էլ պատկեցին ցորենի արտի մեջ և ինձ էլ պատկեցրին իրենց կողքին: Ես պատկած էի պսակը գլխիս և

սկզբում շատ վախեցաւ: Նրանք երեքն էլ դուրս հանեցին ատր-
ճանակները և իրար հետ ինչ որ բան խոսեցին:

Եւ լսեցի, թե որքան մոտիկից սլացաւ մեքենան և անմի-
ջապէս վեր նետեցի իմ պոսակը: Այն ժամանակ կիրը բռնեց իմ
կոկորդից և փակեց բերանս:

Բայց միևնույն է, իմ պոսակը տեսել էին: Մերոնք դուրս
ցատկեցին մեքենայից և հետեւեցին այն կողմը, ուր ընկել էր
պոսակը: Կինն ուզում էր կրակել մերոնց վրա, բայց եւ խփեցի
նրա ձեռքին և նա կրակեց վերեւ: Իսկ կապը կրակեց ինձ վրա...

Եւ բարբառփէն ցաւ չեմ գգում, բռնիկ քնոյ: Եւ ինձ շատ
լավ եմ գգում: Այդ մաման է միջանցքում նստած լաց լինում:
Հետո ի՞նչ: Զէ՞ որ մեզնում կոխի է Փաշխատները դեմ: Եւ ևս
բոլորովին էլ փոքր աղջիկ չեմ, այնպէս չէ՞:

Գործող քանակ

ՅՈՒՐԻ ՅԱՆՈՎՍԿԻ

(«Իզվեստա» 23 VIII—41.)

ՀԵՌԱՆՈՍԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆՈՒՄ

Հարաւ-Արեւմտյան ուղղութեան հսկաստամասերից մեկում
տաք կռիւից հետո, մեր զորամասերը թողնում էին Բ. բնակա-
վայրը: Օրվա վերջում այդ բնակավայրը ներխուժեցին զերմա-
նական տանկատակները, մոտոցիկլիստները և մինչև ատամները
դինով ֆաշխատական հետեակը: Ն. զորամասի հրամանատարու-
կան կետի և Բ.-ի մոտակայքում դանդաղ օդային դիտողութեան
պահակակետի միջև եղած կապը խզվեց:

Հրամանատարական կետի հերթապահ կապավորը վերջին
անգամ դանդաղաբեց Բ.-ի հեռախոսակայանը, հալառացած
լինելով, որ այնտեղ այլևս ոչ ոք չկա: Բայց նա սխալվեց:
Մարտի սրտի հետ միտախն հեռախոսի լուսփողի միջից լսվեց
կանաչի մի ձայն:

— Ձեզ լսում է հերթապահ հեռախոսավարուհի Պոպովան:

Աղջիկը մանրամասն պատասխանում էր հրամանատարական
կետից տրվող հարցերին: Մեջ-ընդ-մեջ կապը խզվում էր: Ապա
վերա Պոպովան կրկին կոսմալով զեպի լուսփողը և փակելով
սեանքները՝ դուռն էր:

— Ընկեր, այս բոլորն հեռախոսակայանի մոտ պայթում են
ուռիբեր և արիւր: Հեռանում եմ չեմքից: Զանգահարեք որչ
ժամանակից հետո:

Կապալաւորը չէր հեռանում հեռախօսի մօտից, սպասելով, թե երբ նորից կրօվի հերթապահի ձայնը:

Եւ ահա Վերա Պապովայի փոխարէն ձայն տվեց Լիզա Սալուան: Նա համառօտ կերպով հարմեց, որ Վերայի հետ միասին հենց նոր վերադարձան կայանի տնակի մօտ դանդաղ բանջարանոցից, որտեղ նրանք երկուսով թաքնված էին գերմանացիներէ կասաղի կրակից:

— Մենք տեսանք, թե ինչպէս էին գերմանացիք անցնում փողոցներով. անցան հետեակը, հեծելազօրը, տանկեակները, մօտացիկէիտները, — ասում էր Լիզան, աշխատելով որքան կարելի է ազնայի մանրամասն հայտնել, թե ինչպէսի՞ գործեր են դրավել բնակավայրը, ինչ՞ով են նրանք զինված, ո՞ր ուղղութեամբ են շարժւում:

Պատահեց այնպէս, որ Բ.-ի շրջանում տեղի ունեցող կասաղի կոխիւներէ ժամանակ գերմանացիք ժամանակ չունեցան ներխուժելու հեռախօսային կայանի շենքը: Երեք օր ու գիշեր կայանի տնակի շուրջը տեղի էին ունենում կոխիւներ, որոնք մեկ հեռանում էին, մեկ մօտենում: Տնակի մօտով սլանում էին գերմանական տանկերը, վաղե-վաղ անցնում էր հետեակը: Սակայն տասնիննամյա հեռախօսավարուհիները չէին թողնում իրենց մարտական սրտերը:

Վերա Պապովան և Լիզա Սալուան փոխ-փոխ հերթապահում էին հեռախօսային սպարառի մօտ, պահպանելով կապը կարմիրբանակային զորամասերի հետ: Նրանք մեծ օժանդակութեամբ էին ցույց տալիս զորամասերին, մանրամասն տեղեկացնելով այն աժենի մօտին, ինչ որ տեղի էր ունենում Բ.-ում:

Միայն երբեմն-երբեմն, երբ շենքում մնալն ատանձնապէս վտանգավոր էր դառնում, աղջիկները սողե-սող դուրս էին դալիս ետեի դռնից, թաքնվում բանջարանոցներում, իսկ հետո կրկին վերադառնում էին սպարառի մօտ:

Երբորդ օրը մեր զորամասերը հետ մղելով գերմանացիներին հարձակումը՝ անցան հակադրոհի: Թույլ չտալով թշնամուն խրամատներ մտնելու, ճգնելով նրան, սոփեստիան տանկերն առաջ շարժվեցին, իսկ նրանց ետեից առաջ դնաց հետեակը: Փախստներն սկսեցին ետ նահանջել կրելով խոշոր կորուստներ, թողնելով կոփի դաշտում բաղձաթիւփ ափսոս: Հետապնդելով և ոչնչացնելով թշնամուն, Ն. զորամասը կոփի երբորդ օրվա վերջում, իթիւս ալլ բնակավայրերի, զրափեց նաև Բ.-ն:

Հոգնած, բայց երջանիկ, ընդառաջ վաղեցին կարմիրբանա-

կայիններին սովետական խելագար աղջիկները, փառապանձ հայ-
րենասերներ Վերա Իվանովնա Պուտովան և Նիկոլայիտա Անդրեև-
նա Մալուպան:

Գործող բանակ

Ա. ԷՎԵՆՏՈՎ
(Իզդեակատա՝ 28 IX)

ՀԵՐՈՍ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆԵՐԸ

Թշնամին հարձակվեց անապատելիորեն, և երեք ուսուցչու-
հիներ, չկարողանալով փախչել, մնացին իրենց գյուղում:

Լիպովկա գյուղը մեծ ճանապարհներից հեռու է ընկած, և
գերմանացիք կանդ առան այդ գյուղում միայն մի քանի ժամով:
Նշանակելով «ստորոտառ», նրանք իրենց մեքենաներով սրացան
անորոշ ուղղությամբ: Այնուհետև նրանք ուշ-ուշ էին երևում:
Սովորաբար այդ այցելությունների ժամանակ տեղի էին ունե-
նում թալան, սկանդալներ, ծեծ: Այդ ժամերին բոլորը թաքնը-
վում էին ներքնատներում կամ փախչում էին բանջարանոցները:

Այդպիսի մի երեկո, սովետական երեք կանայք գաղտնի բա-
կի դարպասի առաջ նկատեցին գյուղատղետի ծերունի պաշտիկին
և հարցրին, թե ի՞նչ է ուղում նա:

— Մարիա Պուլյովնա, — դիմեց ծերունին երեք ուսուցչու-
հիներից ամենատարիքավորին, — նրանք կանչում են իրենց
մոտ...

— Ի՞նձ:

— Այս: Եվ նինա Իվանովնային և Աննա Սերգեևնային:

Կանայք հայտնեցին, որ իրենք դրադված են և ոչ մի տեղ
չեն դնա:

— Ես ասացի նրանց, որ ուշ է արդեն, մութ, սյնքան
մութ, որ մատդ մարդու աչքը կոխես, չի տեսնի, — թնթորաց
ծերունին՝ դուրս գալով գաղտնիք:

Հետո հայտնեցին գերմանացի երեք զինվորներ և հրամա-
յեցին հաղնվել ու դնալ: Ուսուցչուհիները հրաժարվեցին: Հրա-
ցանի կոթով նրանց դուրս հրեցին սենյակից և այդպես հրելով
քչեցին նրանց գյուղի միջով:

Մի բնդարձակ խրճիթում, ուր ասաջ տեղավորված էր
գյուղատղետը, դրված էր սեղան՝ ծածկված սպիտակ սրի-
ւոցով: Արդեն բավականաչափ խմած սպաները ետ դարձան և

նայեցին ներս մտնող կանանց։ Նրանցից մեկը, օրորվելով ոտի վրա, առաջարկեց ներս մտնող կանանց նստել սեղանի շուրջը։

Ինչ կարող էին անել աչդղխի պայմաններում աչդ կանայք։ Նրանք ահանում էին, որ իրենց առաջ կանգնած են անխիղճ, արյունարբու զաղաններ, որ աչդ սղաներից յուրաքանչյուրի մեջ թաքնված է սաղխատի դաժանությամբ սանձարձակ, ցինիկ թշնամի։ Կանայք ձեռքերին, որ հնազանդում են և նստեցին։

Կլկլալով գինի լցրին շշից, բայց Մարիա Պալյուֆան ասաց, որ ինքը չի խմում։

— Ես էլ։

Առաջինի նման մյուս երկու ընկերուհիները ևս հետ հրեցին բաժակները։

Տեսնելով, որ կանայք հրաժարվում են խմելուց, սղաներից մեկը սկսեց զոռով, փակված ծնոտների միջով գինի լցնել Մարիա Պալյուֆայի բերանը։ Մյուս սղաները նույնն սկսեցին կատարել Նինա Իվանովնայի և Աննա Սերգեևնայի հետ։

— Լավ, ևս կխմեմ, — ասաց Մարիա Պալյուֆան։

Արդյոք նրանից, որ նա այնքի տարերայնոր էր մյուսներից, թե՛ նրանից, որ նրա ձայնի մեջ լսվեց մի ինչ որ ստանձին ինտոնացիա, սակայն մյուս երկու ուսուցչուհիները նույնպես ձեվացրին, որ զիջում են։

Մարիա Պալյուֆան գինին աննկատելիորեն թափեց սեղանի սակ, իսկ բաժակը դրեց բերանին։ Նույնն արեցին նաև նրա բնկերուհիները։ Նրանք աշխատում էին հարբեցնել սղաներին, հույս ունենալով աղարհով տուն վերադառնալ։ Բայց սղաները լկախանում էին։

— Ներեցեք, ևս մի բալետով, — ասաց Մարիա Պալյուֆան և հեռացավ սենյակից։

Ժամանակն անցնում էր։ Նրա բացահայտթյունը դառնում էր նկատելի։ Նրա կողքին նստած սղան վեր կացավ սեղանի մոտից և ջղախորեն սկսեց անց ու դարձ անել սենյակում։ Նա արդեն գիտում էր դեպի դուռը, երբ հայտնվեց չափազանց ուրախ Մարիա Պալյուֆան։

— Ահա և ես։

Ճաշկերույթի ամենահեռուն ժամանակ Մարիա Պալյուֆան ինչ որ փոփոսց ընկերուհիների ափանջին և նրանք դուրս վազեցին սենյակից։

Այս անգամ, Մարիա Պափլումյանի վերադառնալուց հետո, կանանց բացառապես լսելու կատարած հարուցեց: Սպաներից մեկը հարբած՝ մեռածի պես ընկած էր մի անկյունում: Մյուսը բաժակից զինին լցնում էր շի մեջ: Երբորդը առեճանակով նշան էր բռնել պատին փակցված պլակատին:

— Եթե ձեր ընկերուհիները չվերադառնան, դուք պատասխան եք տալու նրանց փոխարեն, — առաջ սպան Մարիա Պափլումյան:

— Սպանեցեք:

Մարիա Պափլումյան վեր կացավ, վերջրեց լամպը, կուցացավ զեպի ապակին և հանկարծ ամբողջ ուժով լամպը խփեց սեղանին: Սփռոցը բացավառվեց: Կինը նետվեց զեպի դուռը, զբոխը ուժեղ թափով ծածկեց այն, զողացող ձևաքերով դցեց երկաթյա փակը և մեխով ամրացրեց:

Խրճիթը երկու անկյուններից արդեն բռնված էր բռնելով: Նինա Իվանովնան և Աննա Սերգեևնան հրդեհեցին երբորդ տնկյունը, Մարիա Պափլումյան վազեց բերեց չկալված մի խուրձ և գնելով պատուհանի տակ, հրդեհեց շենքը ճակատի կողմից:

Խրճիթից լսվում էին ճիչեր: Ուրի հարվածներից զոհում էին դուռն ու պատերը: Փեղկերից մեկը բացվեց և պատուհանից երևաց դերձանացի սպայի սարսափից ծաճածոված դեմքը: Արդ բռնվեին Նինա Իվանովյանին, որը ծածկի տակից ծղուտ էր վերցնում, մոտեցավ գլուղսովեաի պահակը:

— Առ, աղջիկս, բռնիր:

Նինա Իվանովնան ձևաքով զգաց ինչ որ սառը բան:

— Ես ինքս էլ կարող էի, սակայն ուժերս չեն պատում: Դու նետիր, նետիր. — բացատրեց պահակը:

Դա նոճակ էր: Ուսուցչուհին հիշեց իր ուսանողական տարիները, ուղղական պարապմունքները և թափահարելով նետեց նոճակը պատուհանից ներս:

... Կոլխոզնիկները պատմում էին մեզ, որ Նինա Իվանովյանի դիակը դանդեց երկու օրից հետո, կարաֆիլի մարդերում: Վերափոր և ուժասպառ նա սողացել էր զեպի խափարը: Նոճակի բեկորներից սպանվել էր նաև գլուղսովեաի պահակը: Մյուս երկու ուսուցչուհիներն անհայտացել էին: Գուցե նրանք զնացել, միացել են պարապմունքներին, խեղ դուցե և դերձանացիք տանջելով սպանել են նրանց: Ասում են, ինչ որ երկու կանանց դերձանացիք բռնել են հենց ուղղաճակատի մոտ:

Գերմանացի սպաներից ոչ մեկը չէր սպասուիլ: Բոլորը ոչընչացել էին կրակից և ուսուցչուհի Նինա Իվանովնա Կրիվոուշկոյի նետած նռնակից:

Գործող բանակ

Վ. ԱՆՏՈՆՈՎ

(Իզդեստիա՝ 11/X—41)

ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆ

Պատերազմից առաջ նա բուժակ էր հեռավոր անտառամշակման կետերից մեկում: Նրան հաճախ տեսնում էին ամենախուլ անկյուններում՝ բժշկական պայուսակն ուտին: Իսկ երբ պատերազմն սկսվեց, նա իր համար այլ ուղի բնարեց: Այդ ուղին դժվարին էր, լի սաղնապներով ու զրկանքներով: Բայց նա երբեք չէր զղձում, որ բնարել է այդ ուղին: Հուլիսյան մի երեկո, 19-ամյա կամերիսուհի Կլավա Դ-ն զարձալ պարտիզանուհի: Հազած երկարավիզ սապոզներ, թեթև կուրտկա, գլխին կապած մուգ դույնի թաշկինակ, նա ներկայացավ պարտիզանական ջոկատին: Շատերը տեսնելով այդ քարճարհասակ, զեղեցիկ, նուրբ դեմքով աղջկան՝ գլուխներն օրորելով ասացին.

— Դժվար կլինի նրա համար...

Սակայն նրանք, ովքեր ճանաչում էին Կլավային, խիստ այդպիսիները քիչ էին ջոկատում, նրանք զխեղին, որ այդ աղջիկը պարտասա է ամեն տեսակ փորձություններին: Եվ նրանք չախալվեցին: Այն օրից սկսած Կլավան չէր հեռանում պարտիզաններից: Նա կիսում էր նրանց հետ բոլոր նեղությունները, քնում էր դեռնին, սլաշ-վրանի տակ, քայլում ճահճոտ կամաններով, կապում էր վերավորների վերքերը, ճաշ էր պատրաստում: Պարտիզանները հպարտանում էին իրենց խելախի բնկերուհով:

Մի անգամ պարտիզանական ջոկատը արշավանքի դնաց: Կլավային հրամայված էր պարզված Լ. բանվորական ավանում սպասել ջոկատի վերադարձին: Պարտիզանները խոստացել էին վերադառնալ մի օրից հետո: Սակայն, ժամկետն անցավ, բայց նրանք չկային: Անցավ էլի մի օր: Արևը մայր էր մտնում: Հանկարծ լավեցին կրակոցներ: Կլավան դուրս վաղեց խրճիթից և նկատեց սպիտակ ֆիմների: Նա սկսեց փախչել փողոցի երկարությամբ: Սուլում էին զնդակները: Նրանցից երեքը ծակեցին

բժշկական պայուսակը և մնացին այնտեղ: Կլավան կանգ չէր առնում: Փողոցի մյուս ծայրից նրա հանապարհը փակեց թշնամու մեկ ուրիշ խումբ: Արագորեն շեղվելով հանապարհից՝ Կլավան սկսեց մտանալ լճին: Քիչ էր մնում, որ նրա ետևից հասնեին:

Պոկելով եղևնու ծառից երկու մեծ ճյուղ, պարտիզանուհին առանց երկար մտածելու նետվեց սուր ջրի մեջ: Ջրի երեսին մնաց միայն նրա դեմքը: Կլավան ծածկեց իր դեմքը եղևնու ճյուղերով: Սպիտակ ֆինները վաղելով մոտեցան լճին: Նրանք վազվզում էին ափին, նայում յուրաքանչյուր թիփ անկը, սակայն աղջիկը չկար, նա կարճես գետնի տակն էր անցել:

Դուրս դալ ափ: Ֆինների ձեռքն ընկնել: Ո՛ւ, այդ անկարելի է: Եվ աղջիկն սկսեց լողալ դեպի հակառակ ափը: Նա դիտեր, որ հանապարհին կհանդիպի մի փոքրիկ կղզու: Այնտեղ նա ապահով կլինի: Մոտ 500 մետր լողալուց հետո Կլավան հասավ կղզուն: Մինչև ոսկորների ծուժը թրջված, մի տակ կուրակայով, կանգնած էր Կլավան կղզու վրա: Դիչերային լուսթյան մեջ նա ախանջ էր դնում և մտածում մեծ ցամաքի մասին, որը սնուցել ու մեծացրել էր նրան, որին ինքը պարտական էր իր կյանքով: Նա երգվել էր այդ հողը պաշտպանել մինչև իր արյան վերջին կաթիլը:

Չորս օր ու գիշեր Կլավան անցկացրեց կղզու վրա: Առանց մի պատաս. հացի, առանց լուցկու, որի օգնությամբ հնարավոր լիներ խորույկ վառել և հաղուստը չորացնել, նա անց էր կացնում օրեր ու գիշերներ, որոնք, թվում էր, թե վերջ չեն ունենալու: Նա որոշեց լողալով անցնել հարևան կղզին: Այդպես էլ արեց: Մտկայն նոր վայրում ևս բան չկար ուտելու: Ուժերն արագ կերպով պակասում էին: Ոտքերն ու ձեռքերը փայտանում էին ցրտից: Բայց Կլավան որոշեց անձնատուր չլինել: Նա շատ լավ դիտեր այդ վայրերը: Այս վայրերում նա հաճախ էր այցելել անտառահատներին:

— Ե. դյուդում պետք է որ մերոնք լինեն, — մտածում էր նա:

Կլավան նորից նետվեց ջուրը, չողարկվելով ճյուղերով: Ռհա և ցանկալի ափը: Դեպի դյուդը տանող հանապարհով Կլավան դնում էր հաղնածուխյունից սալթաքելով, նորից վեր կենալով և հալաքելով իր վերջին ուժերը՝ նա կրկին առաջ էր դնում: Կերակրվում էր հաղալասով և այլ վայրի պտուղներով:

Նա չէր տղում մեռնել: Նա կամենում էր ապրել, պայքարել և վրեժխնդիր լինել թշնամուց: Մնում էր մի քանի կիլոմետր: Այժմ կլավան արդեն է՛լ չէր քայլում, այլ սողում էր:

Տասն և չորս օրից հետո մեր ղեկավարները կլավային դռան Ե. դյուդի փողոցներում, ստանալով ոտքերով և վիրավոր ձեռքերով: Տասնևհինգերորդ օրը պարտիզաններն ուրախությամբ իմացան, որ կլավան մերոնց մեջ է: Անվահեր պարտիզանուհու համբավը տարածվեց ողջ սաղմահաղատում:

Գործող բանակ
Կարելյան հանրապետություն

ԲԱՆԱԿԱՅԻՆ ԳՈՎԱՏԱՐՈՎ
(«Իզվեստի» 13.XI)

ՀԱՐԱԶԱՏ ԱՐՅՈՒՆ

— Ձե՞ք հանաչում:

— Յէ... չեմ հիշում:

— Հիշեցե՞ք: Ձե՞ որ մենք ծանոթ ենք...

Նա սողալով մոտեցավ: Թշնամու ղեկավարները զննարկում էին անասունը, չարժվել կարելի էր միմիային սողալով: Ո՛վ էր այդ աղջիկը: Ո՛րտեղ էի ևս տեսել նրան:

— Արե՛մն ևս այժմ բոլորովին մեծացել և՛, որ ինձ չեք հանաչում: Չորս տարի է անցել այն օրից, երբ մենք հանդիպեցինք Արտեկում... Դուք դեռ հարցրի՞ք, թե ի՞նչ է նշանակում ուտերեն «աղխամոս ալ ֆատիամոս» — ևս էլ թարգմանեցի:

Հիշեցի՛: Արտեկ, կապույտ ծովը, խաղաղական աղմկածայն երևիսանքով լի ժայռոտ ծովափ և սևաչյա մի աղջիկ — պիտներական ջրհատի պատի թերթի խմբագիրը: Տեղավորվելով շուտով մահույի կողքին՝ նա կարժիր առաջով մեծ տառերով գրում էր. «Առում ենք ֆաշիզմը», պատի թերթի հերթական համարի լողունը:

Թերթն արդեն պատրաստ էր: Մանկական անմեղ ձեռքերը նկարել էին սպիտակներ, որոնք ուռածքներ էին նետում խաղաղական խաղաղ բաղադրների վրա, նկարել էին ռեսուրսիկականների կատաղի դռնամարտեր, գիտկների կույտեր: Նկարների կողքին գեանդված էին հողվածներ, որոնց մեջ երևիսանքը պատմում էին, թե ինչպես իրենց որբացրին ֆաշիստները, թե ինչպես ի բարբարոսությամբ ավերվում է իրենց չքնաղ հայրենիքը՝ Իսպանիան:

— Ամալխա՞ն :

— Այո, ես եմ : Զէ՛ր՝ ք մտածում, որ կհանդիպենք աշախտեալս :
պարմաններում :

— Ներեցե՞ք, քանի՞ տարեկան եք դուք :

— Արդէն տասներեւոթ : Իսկ երբ Իսպանիայից եկանք, տասնչորս տարեկան էի : Առաջ պիտներուհի էի, իսկ հիմա՝ կոմերիտուհի : Առաջ աշակերտուհի էի, իսկ հիմա՝ հիվանդանոցի բժշկական քույր :

— Ռուսերեն ոչ մի բառ չգիտեիք, իսկ այժմ ուղղակի մոսկիպացու նման եք խոսում— ամէկացրի ես :

— Դեռ այնքան էլ չէ, բայց ազատ խոսում եմ...

Աղջիկը ներողութիւն խնդրեց և ցածր կոանալով վաղեց հիվանդանոցի կողմը :

Անտղատելի հանդիպումները պատերազմի ժամանակ կարող են նույնպէս անսպասելի խզվել : Բայց ինձ հաջողվեց մի անդամ եւ հանդիպել Ամալխային և ամէլի մանրամասն իմանալ, թե ինչպէս է նա բնկել ռադմաճակատ :

... «Ասում ենք Փաշիգմը՝ լողունգը պատահաբար չէր, որ դարդարում էր մանկական պատի թերթերի ճակատը : Ո՞վ կարող էր արշունարբու Փաշիգմն ամէլի ուժգին առեւ, քան խաղանական երեխաները, որոնց ներկայութեամբ Փաշխաններն սպանում էին նրանց ծնողներին, հրդեհում տները : Այրող առելութեամբ էին հնչում երեխաների խոսքերը, երբ նրանք հիշում էին «Փաշխանների կանալիան» :

Հաճախ երեխաները «երազ» էին խաղում : Ինչի՞ մասին էին նրանք երազում : Վրեժ առնել անիծյալ Փաշխաններից իրենց հայրերի, մայրերի, եղբայրների և քույրերի սպանութեան համար : Ամենափոքրիկներն անդամ երազում էին՝ «Կճեճանամ, կերթամ Փաշխաններին խփելու» : Ըստ երևույթին նրանցից քչերին կհաջողվի իրականացնել իրենց երազանքը : Մինչև նրանք դառնան Ամալխայի հասակին, մարդկութեանը կարբի երկրի երեսից այդ խաչատուակ բիծը : Բայց Ամալխայի բախտը բանեց : Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին իսկ օրը նա կանոնեց դարձնալու ժամատախի դեմ կռիւղների շարքերում : Իր դիմումի մեջ նա դրում էր. «Որքան կարող եմ, կինայեմ իմ սուս եղբայրների հարազատ արշան յուրաքանչյուր կաթիլը» :

Շուտով նա հաղալ գինյորական համազգեստ : Այդ ժամանակից սկսած հիվանդանոցում չկար մի մարդ, որն աշխատեր

տախտի, քան Ամալիան: Այդ խելագար աղջիկն աշխատում է դրն-
դակներին և արկերին տարափի տակ, արհամարհելով հողմային
կրակը: Միշտ կենսուբախ, միշտ ծիծաղկոտ, նա աշխուժու-
թյուն է մտցնում սամեուրեք, որտեղ որ հայանվում է:

Մի անգամ Ամալիան եկավ գնդացրափորների մոտ.

— Ապում եմ սովորել գնդացրից կրակել:

Մարտիկները կատակի տաին.

— Ձեզնից ի՞նչ կրակող: Դա կանացի գործ չէ...

— Կանացի գործ չէ՞, — փայլեցին աղջկա աչքերը, — եթե
դուք խմանայիք, ապա այդպես չէիք կատակի...

Աղջիկը շուտ տվեց երեսը, որպեսզի թաքցնի իր արցունք-
ները: Հետո պատմեց մարտիկներին, թե ինչպես իր քույրը,
աասնութամյա գնդացրորդուհին, ապանվեց Վալենտինայի մոտ
տեղի ունեցող կռվում:

Մարտիկները սեկվեցին, չխմանալով ինչպես շտկել իրենց
մեղքը Ամալիայի հանդեպ:

Աղջիկն սկսեց ուսումնասիրել գնդացրեր: Նա հավատացած
է, որ այդ դիտաւթյունը ևս իրեն պետք կգա քանի որ հարա-
դատ արյունը հարկավոր է ոչ միայն խնայել, այլ և պաշտպա-
նել: Թափված յուրաքանչյուր կաթիլ արյան համար պետք է
գլխավոր լինել զենքի ձեռքին:

Պորթոյ բանակ

Ս. ԳԱՐՈՆ

(«Կամ. Պրավդա» 3/VIII)

ՊԱՐՏԻՉԱՆԻ ԱՂԶԻԿԸ

Երբ գերմանացիք Նովոսելյե գյուղը զբաղեցին, գյուղատե-
սի նախադահ Միխայիլ Իվանովիչ Պիրենկոն միացավ պար-
տիզաններին: Գերմանացիք թափառում էին սննատներում, ու-
րանում նրա չոկատը: Սակայն ապարդյուն:

Դյուղում մնացել էին Միխայիլ Իվանովիչի կինը՝ Օլգա
Անդրեևնան և նրա 13 տարեկան աղջիկը՝ Մանյան:

Գերմանացիք ձերբակալեցին Օլգա Անդրեևնային և սկսե-
ցին հարց ու փորձ սնել, թե ո՞րտեղ և ո՞ւմ հետ է գտնվում
նրա առուսխներ: Օլգա Անդրեևնան պատասխանեց, որ ինքը չի
խմանում: Գերմանացիք պնդում էին: Օլգա Անդրեևնան շարու-
նակում էր ձենանալ, որ չգիտե:

Այն ժամանակ նրան, որպէս պարտիզանի կնոջ, կախաղան հանեցին դյուղի հրապարակում: Դուրս քշեցին ողջ ժողովրդին կախվածին նայելու, որպեսզի ուրիշներն օրինակ առնեն: Խրճիթը աչրեցին:

Մանիա Պիրիենկոյին պատապարեցին հարեանները: Նա աշնքան էլ բարձրահասակ չէր, բաց դույնի մաղեր ուներ, փոքրիկ ծամերով, ուներ խոշոր ծիծաղկոտ աչքեր: Մենք տեսանք նրա լուսանկարը:

Մի անգամ Մանիայի մոտ եկաւ գերմանական շտաբի Թարգմանիչը: Նա մտաւ խրճիթ, նստեց սեղանի մոտ և ասաց.

— Բարեւ, աղջիկ:

— Բարեւ:

— Քո անունը Մանիա է:

— Մանիա:

— Շատ լա՛ւ, — ասաց Թարգմանիչը կարծես ուրախացած նրանով, որ դատով իր փնտռածը: — Դու աշտակող ևս սովորում:

— Այստեղ:

— Իսկ ո՞ւր է քո հայրը:

— Չգիտեմ:

— Չգիտե՞ս, չգիտե՞ս, — ասաց Թարգմանիչը և մատներով Թմրկահարեց սեղանը: — Ինչպե՞ս կարող ևս չիմանալ, երբ վերջերս դու նամակ ևս ստացել հորիցդ:

Դա ճիշտ էր, մի քանի օր առաջ Պիրիենկոյի մոտից եկել էր մի մարդ, որը նրա աղջկան բերել էր նամակ և նվեր՝ կեչու կեղեկից գործած մի զամբյուղ:

— Չգիտեմ, — կրկնեց Մանիան:

— Դե լա՛ւ, — պատասխանեց Թարգմանիչը և վեր կացաւ տեղից, — գնանք սպայի մոտ, նա ուզում է քեզ հետ խոսել:

Նրանք գնացին գերմանական պարեաւատունը: Այստեղ սեղանի մոտ նստել էր սպան, իսկ անկյունում կանգնած էին մի քանի կոլխոզնիկներ, որոնց նա հարցաքննում էր: Սպան լա՛ւ խոսում էր ուսուերէն: Տեսնելով Մանիային՝ նա ասաց.

— Բարեւ, աղջիկ:

— Բարեւ:

— Մոտ եկ:

Նա մոտեցաւ:

— Քո անունը Մանիա է:

— Այո:

— Քանի՞ տարեկան ես :

— Տասներեք :

Սպան լուեց, հետո ասաց .

— Դիտե՛ա ինչ, Մանիս, ի՞նչ մայրը վատ կին էր, շատ վատ : Նա չէր ուզում մեզ օգնել, չնայած մենք շատ խնդրեցինք նրան . . . Դու ինձ հասկանո՞ւմ ես :

— Հասկանում եմ :

— Իսկ դու մեզ պետք է օգնես, — ասաց սպան, — գերմանական բանակը շնորհակալ կլինի քեզանից : Դու լսո՞ւմ ես ինձ :

— Լսում եմ :

— Այսպես, ուրեմն, մեզ հարկավոր է խմանալ, թե ո՞ւմ հետ է գնացել ի՞նչ մայրը, այլ և այն, թե ո՞րտեղ է նա գտնվում : Մեզ հայանի է, որ դու այդ գիտես : Մենք նրան վատաբայուն չենք անի : Մենք նրան բերել կտանք այստեղ և նա կսպորի քեզ հետ : Քեզ ամեն ինչ հասկանալի՞ է, այո՞ :

— Այո :

— Դե, ուրեմն, այսպես . դու կգտամե՞ս, իսկ ես կգրեմ : — Նա հանեց փոքրիկ դանակը և սկսեց խնամքով սրել մատիտի ծայրը : — Միայն հարկավոր չէ սուտ խոսել, — ասաց նա, — սուտ խոսելու համար մենք խիստ պատժւած ենք :

— Ես սուտ չեմ խոսի :

— Այ, սպրե՛ա : Դու լավ աղջիկ ես : Դու մեղանից չե՞ս վախենում, այնպես չէ՞ :

— Ձեմ վախենում :

— Դու ամեն ինչ կգտամե՞ս, ճի՞շտ է :

— Այո :

— Դե, սպրե՛ա : Վերցրու մի կոնֆետ :

— Ձեմ ուզում :

— Վերցրու, վերցրու : Դու կտանաս շատ կոնֆետ, եթե մեզ պատմես ամեն ինչ, ինչ որ մենք քեզանից խնդրում ենք : Հասկացա՞ր : Իսկ հիմա պատմիր . . . Մոտ եկ, նստիր աթոռին և պատմիր :

— Ես կգտամեմ, — ասաց Մանիան, — ես կգտամեմ . . .

Նա մտեցավ սեղանին, նստեց աթոռին, հարդարեց մազերը, մատիտը պտտեցրեց ձեռքում, կարծես պատրաստվելով ինչ որ գրելու, հետո վերցրեց սեղանի վրայից դանակը և ամբողջ թափով խփեց սպայի կրծքին :

. . . Մյթմ Նոփոսելյե դուղը ետ է վերցված գերմանացիներ-

բից: Քաշխատներէ ձեռքով սրանովամ Մանիա Պիրիենկոյի գիտելը չի գտնովամ: Սակայն այն խրճիթի մօտ, որտեղ տեղի է ունեցել նրա հարցաքննությունը, մեր մարտիկները կանգնեցրել են մի համեառ հուշարձան՝ մի փոքրիկ հողարլուր, պատած գույնըդդույն քարերով, փայտյա մի օրելիակ, վրան փորագրված դրոշակ և կարմիրբանակային առող: Օրելիակի վրա գրված է. «Փոքրիկ Մանիային՝ Կարմիր Բանակից: Հալիւթ հիշատակ»: Լափե՛րժ հիշատակ:

Հալիւթ հիշատակ: Մենք չենք մոռանա Մանիա Պիրիենկոյին: Մենք կդրենք նրա պայծառ անունը հայրենիքի համար զոհվածների ցուցակում: Կդա հատուցման ժամը: Եվ այդ ահեղ ժամին մենք վրիժաու կլինենք նաև մանկական անեղ արյան համար, որը թափվել է Քաշխատներէ դաշխճների ձեռքով:

Ե. ԳԱՐԻԻԼՈՎԻՉ

(«Կրտսնայա Զվեզդա» 3X—41)

ԴՐՈՒԺԻՆԱՅԻ ԱՆԴԱՄԸ

Մեր հետախույզները պատրաստվում էին դնալ այն փոքրիկ դյուլը, որ վերջին մի քանի օրը ձեռքից ձեռք էր անցնում: Վերջին անգամ դյուլը մնաց դերձանացիների ձեռքին: Լեյտենանտը, որ նշանակվել էր հետախույզ Զոկի պես, շտաբում ցուցմունքներ էր ստանում: Այդ ժամանակ շեմքում երեւաց ոչ բարձրահասակ մի կին՝ շինելով և կարմիրբանակայինի պիտուկայով:

— Թույլ տվե՛ք դիմել, — ասաց նա, ուղիղ դիրք ընդունելով շտաբի պետի հանդեպ, — Քաշխատներէ գրաված տերիտորիայում մնացել են մի քանի վիրավոր մարտիկներ: Նրանք պետք է լինեն անտառի ծայրին, թփերի մեջ: Ես նրանց պահել եմ սրգահով տեղում:

Հնչց որ մուխն ընկավ, հետախույզները մտան անտառ: Առաջ էին դնում դադատողդի, ծախց-ծառ, թփից-թուփ: Նրանց հետ միասին առաջ էր շարժվում զրուժինայի անդամ Կլավա Պավլովնան:

Ահա և անտառի ծայրը: Կլավան ազդանշան տվեց լեյտենանտին և շեղվեց դեպի աջ: Բարձր խոտը ծածկում էր նրան: Նա սողալով մտնեցավ թփերին, ձեռքերով ետ տարավ կանաչ տերեւները և ցածր ձախով կանչեց վիրավորներին:

— Ընկեր մարտիկներ :

Նրա ձայնն անմիջապես ճանաչեցին և պատասխանեցին .

— Այստեղ ենք, սիրելի ջուլբ :

Կլավան մտավ թիկերի մեջ : Հինգ վերավոր մարտիկներ պատկամ էին իրար կողքի :

Նա զգուշորեն շախիկեց ազդրից ծանր վերավորված մարտիկին, իսկ մյուսներին նախազգուշացրեց .

— Այստեղից ոչ հեռու գտնվում է Փաշխանների պահակախումբը : Լուռ պատկամ մնացեք, մինչև ևս կրկին կվերադառնամ :

Նա չորեքթաթ տարավ դուրս եկավ թիկերի մեջից, հենվելով իր ամուր, միանոս ձևաքերին, անցավ բացատը և սողալով շարժվեց առաջ : Նա լարում էր իր բոլոր մկանները, որպեսզի ցնցումներ չանի, այլ զգուշորեն, համառաքալափ սողա, որպեսզի վերավոր մարտիկին ցավ չպատճառի :

Հասցնելով վերավորին սանիտարական առաջավոր կայանը՝ ջուլբը նույն ճանապարհով վերադարձավ և տարավ երկրորդ վերավորին, հետո երրորդին, չորրորդին, հինգերորդին :

Սա առաջին խիզախությունը չէ, որ գործում է զբուժիկայի փառապանծ աճյալ Պալլիովան : Մի անգամ ուժեղ կոփի ժամանակ, երբ նա կտրում էր վերավորի վերքը, իրենից ոչ հեռու պայթեց մի արկ և մեծ փոս դոյացավ : Կլավան կտավ գետնին և մնաց անմխտա : Արկից դոյացած փոսը նրան շատ օգնեց : Ուժեղ հրաձգության պատճառով փառնդավոր էր վերավորներին դուրս բերել կոփի դաշտից, ուստի Պալլիովան բոլոր վերավորներին տեղավորեց փոսի մեջ, կտպեց նրանց վերքերը, ջուր տվեց :

Մի անգամ առաջավոր զիրքերը եկավ Մովեստական Միության մարշալ ընկեր Վորաշիլովը : Նա ուշադրություն դարձրեց այդ համարձակ կնոջ վրա, կանչեց նրան իր մոտ և դավաբանեց անձնադուհ աշխատանքի համար :

Գործող քանակ

Ն. ՄԻՆԱՅԻՆՈՎՍԿԻ
(«Գրաբգա» 26/VII)

ԿԻՆ ՊԱՐՏԻԶԱՆՆԵՐ

Օլյա Մ.-ին ոչ մի կերպ չէին համաձայնվում Գործող քանակ վերցնել, որովհետև նա չէր ախարակել բժշկական քուլյերի դասընթացները : Որքան էլ Օլյան աշխատում էր համոզել, որ

ինքը պակաս գիտութիւն չունի քան զիպլոմ ստացած քույրերը, նրա խօսքերը ոչ ոքի չէին համարում:

Օլյայի հասակակիցներէից շատերն արդէն ուղղամահակաւ էին մեկնել: Նրա համար ծանր էր և վերափորական: Նա աշխատում էր սրպես ցուցակագիր և նրա կարծիքով իր փոխարեն կարելի էր աղւ աշխատանքին դնել ատաջին պատահած տարիքավոր տիկնոջը:

Օլյան զնայ դործարանի ղիրեկաորի մօտ: Դիրեկաորը կադմակերպում էր պարտիզանական ջոկատ: Նա խելույն համաձայնվեց Օլյային վերցնել իր ջոկատում և երկու ժամից հետո աղջիկը պատրաստուեց ճանապարհ ընկնելու:

Ջոկատում ընդունվեց նաև նրա բնկերուհին՝ Տասյա Ռ--ն: Տասյան ընդամենը 19 տարեկան էր, 6 տարով փոքր Օլյայից:

— Օլէշկա, իսկ դու չես վախենում— հարցնում էր նա ընկերուհուն:

Նվ երկու աղջիկներն էլ ծիծաղում էին իրենց ահի վրա, կարծեա պարտիզանական կյանքն անտատում, որը լի է անակնկալներով ու փառնդներով, վաղուց խէր ծանոթ էր նրանց:

Պարտիզանական ջոկատն արշավանքի դուրս եկավ: Առջևից, կոմիտարի հետ միասին գնում էր փոքրիկ հասարակ Նաղյա Վ--ն, կոմիտարի կենը, նրա պարտիզան աշխատանքի ընկերուհին: Ջոկատում նրան «Ձիթիկ» էին կոչում: Բացի նրանից աղջիկները ջոկատում տեսան մի պարտիզանուհի ևս—մեքենագրուհի Օլգա Կ--ին:

Կանայք, ինչպես և տղամարդիկ, կրում էին իրենց վրա ծանր սյուկպակներ, նոնակներով լի պայուսակներ, հրացաններ: Իջևիմաններում պարտիզանները փորձող հայացքով նայում էին կանանց, թե արդյոք դեռ ուժ ունեն նրանք: Առջևում դեռ զժվարին ուղի կա... Սակայն իջևան հասնելիս կանայք անմիջապէս անցնում էին անտեսական դործերի, ճաշ էին պատրաստում, մթերքները դարսում էին դադանի բաղաններում, կարգի էին բերում հանդերձանքը: Բաղաններում թողնում էին հերթապահներ, իսկ ջոկատը շարունակում էր իր մարտական ուղին:

Օլյա Մ--ն չէր սիրում հերթապահել բաղայում: Նա գերադասում էր գնալ հետախուշութեան, պայթեցման աշխատանքներին, մարտական օպերայիսյի: Տասյա Ռ--ն և՛ բաղայում էր մնում, և՛ լինում էր կովում, և՛ գնում էր դարանակալութեան: Նաղյա Վ--ն բաց չէր թողնում ոչ մի մարտական ընդհարում

Թշնամու հետ, իսկ Օլյա Կ.-ին շուտով վիճակվեց պաշտպանել դուժակը սպիտակ Ֆիններէի հարձակումից։ Պարտիզան Զ.-ի հետ միասին նա ետ մղեց Թշնամուն և դուժակը դուրս բերեց ապահով տեղ, չկորցնելով ոչ մի պարկ։

Կանայք և աղջիկներն ընտելացել էին մարտական կյանքին և արշավանքների գրկանքներին։ Երբեմն երկու շարաքով պարտիզանները մնում էին ստանց հացի։ Մի անգամ նույնիսկ աղջմառց, նա հարվեց հորդ անձրևի տակ։ Ջոկատը երբեմն կերակրվում էր վարչի պտուղներով։ Հարկ եղավ Թշնամուց ավար վերցրած դուժակից մի քանի ձի մորթել սնունդի համար։

Բարերախառն թյուն է, որ Ջոկատի կանայք մինչև այժմ բժշկական պրակտիկայով չեն դրառվել։ Եղել է ընդամենը մի վիրավոր և հարկ է եղել մի քանի մարտիկներին հացի դեղ տալ շարժական դեղատանից։

Ջոկատը ուշադիր կերպով հետևում է հակառակորդին։ Կարճ ժամանակամիջոցում պարտիզանները հակառակորդի թիկունքում պայթեցրին մի քանի կամուրջ, քախախեցին մի քանի ախտոճորիլային շարասյուներ, կռվով ետ մղեցին հակառակորդի հետախույզներին, սրանք մի քանի սպանված տալով, հետ քաշվեցին։

Ջոկատը դուրս մղեց Թշնամուն երեք դյուղերից, հրդեհեց ախտեղի պահեստները, շտաբային շենքերը և նորից քաշվեց անտառ։

Պարտիզանական Ջոկատը դործում էր համարձակ և անխնայ, ոչ մի օր չկորցնելով հանդուսի համար։ Եվ այդ դաժան օրերին, երբ մարդիկ մի հաս սուխարին երկու տեղ էին բաժանում, երբ մարտիկները քնում էին սոճու ծառին հենված, պարտիզանուհիները ժամանակ էին դառնում ընկերոջ չինելի կոճակը կարելու, կարկատան անելու, խարույկի մոտ հազաւաւը կամ կոշիկները չորացնելու։

Պարտիզանները հուզված պատմում էին մեզ փրկեց մարտական ուղեկիցների մասին, իսկ Օլյա Մ.-ն, չիտթված և կարճ ժրած, ընդհատում էր մարտիկներին, խորհուրդ տալով նրանց ավելի շուտ պատմել Ջոկատի մարտական դործերի մասին և դաժան վիրաւթթյուններով լի պարտիզանական կյանքի այլ մանրամասնությունների մասին։

Մ. ՇՈՒՅ

(«Պարտիզան» 39/IX—41)

ՇԻՆԵԼԱՎՈՐ ԱՂԶԻԿԸ

Մտխարագույն երթալին շինելը հաղին, դռսին ձիդ կտալած մեջքին, ծանր, ջուր չթափանցող երկարաճիտ կոշիկները սաքսրին, ալդ հաղուստով նա նման է խակալան զինվորականի: Պայծառ, խոշոր աչքերը նայում են խիստ և վճռական: Արևից և քամուց թխացած դեմքն արտահայտում է ներքին հանդստություն:

Ճակատալին կյանքը շատ բան է փոխել բժշկական քույր Ելենա ժափորոնկովայի բնավորության և արտաքին տեսքի մեջ: Պոչեպեյի դյուղական բուժարանի բողմաթիվ հաճախորդները, որտեղ նա աշխատում էր որպես մանկաբարձուհի, դժվար թե ճանաչեին, որ ալդ զինվորականն իրենց կոմերիտուհի Լենան է: Թերևս նրան մատնեին միայն նրա պիլոտկայի տակից դուրս թափվող շեկ, անհնադանդ մազերը և դեմքից համարյա երբեք չիջող երիտասարդական ժպիտը:

Ժափորոնկովան իր մարտական մկրտությունն ստացավ Արևմտյան ճակատամասերից մեկում: Տեղի էին ունենում ստալին օբերի կոիշերը: Մի խումբ բժշկական աշխատողների հանձնարարված էր ճակատամարձ շրջանից էվակուացիայի ենթարկել հիվանդանոցը: Լենան աշխատում էր ստանց հանդստանալու: Գիշերը թշնամին սկսեց ուժրակոծել հիվանդանոցը: Արկերի սուլող բեկորների տարափի տակ ժափորոնկովան անմախ կապում էր միբափորների վերքերը և ընկերուհիների օգնությամբ տեղափրում նրանց մեքենաների մեջ:

Կոփի ամենատաք ժամին, մթության մեջ Լենան նկատեց մի լեյտենանտի, որի դրկին մի փոքրիկ աղջիկ կար: Երեխան կիսամերկ էր: Նրա աչքերը դարձանալի կերպով դեղերում էին: Պատուած չափիկի վրա երևում էին չորացած արյան բծեր: Ջրսպելով հեկեկանքը՝ լեյտենանտը պատմեց սոսկալի եղելությունը: Իր դորամասի հետ միասին հայրենի դյուղով անցնելիս նա գնացել էր մի բողմաթիվ այցելելու իր բնտանիքին: Սակայն տան տեղը նա տեսել էր միայն փրատակներ: Փուղասային ուռմբը հիմնիվեր ավերել էր խրճիթը՝ փրատակների տակ թողնելով նրա բնակիչներին: Ավերակների մեջ լեյտենանտը գտել էր սպանված կնոջն ու որդուն և սարսափից կիսախելադար իր փոքրիկ աղջկան: Այնքան ցնցող էր լեյտենանտի պատմածը, որ բժիշկներն ու քույրերը մի վայրկյան գողարեցին աշխատանքը:

Լէյտենանտը քրոջը ավեց ոչինչ չհասկացող երեխային և վրձնագրող մայնով առաց։

— Երգվում եմ քեզնով, աղջիկ իմ, որ ես վրեժ կառնեմ անթմյալ զաղաններից քո մոր, եղբոր և բոլոր սպանված կանանց ու երեխաների համար։

Լէյտենանտի խոսքերը որպէս ահեղ երգում հնչեցին նաեւ Լենա Ժափորոնկովայի համար։ Հազիմահարկով կոկորդում կուտակվող հեծկլաանքը, կուլ տալով արցունքները՝ նա երգվեց ագնիօրեն և անձնագոհարար աշխատել Փրանսուս։ Նրա սիրտը բորբոքված էր այրող ստելուխով՝ դեպի Փաշխա մարդուկները։

Դրանից հետո բավական ժամանակ էր անցել։ Բայց այն սարսափելի դիշերվա հիշողությունները չեն ջնջվել։ Նրանք կենդանի են և նրա սրտին ստիպում են ավելի արագ աշխատել, ձեռքերին ստիպում են ավելի ամուր սղծվել։ այդ հիշողությունները քաններեքամյա աղջկա դեմքին դրել են հազիվ նըշմարելի կնճիւններ։ Բժշկական քույր Ժափորոնկովան հաստատակամօրեն կատարում է իր երգումը։

Օրերը ուղղամահկատում ահեղ են ու լարված։ Այդ օրերը դյուղական մանկաբարձուհուն բերին փորձառություն և հնարամտություն, զննականություն և ամեն տեսակ պայմաններում գործելու կարողություն։ Բժշկական քույր Լենա Ժափորոնկովայի մաքրական գործերն սկսեցին լայն հռչակ ստանալ։

Մոխրագույն շինել հաղած պարզ աղջկա մասին սիրով են խոսում ճակատում և թիկունքում։ Նրա կատարած սխալործությունն օրինակ է ծառայում Գործող բանակի հազարավոր բժշկական քույրերի համար։ Մոսկվայում տեղի ունեցած կանանց հակաֆաշիստական միտինգում նրա մասին հուզված խոսում էր ուղղամահկատից եկած բժշկական քույր ընկ. Մոկոլով-սկայան։

Ինչպէ՞ր աշքի ընկալ Լենա Ժափորոնկովան։

Յարցելիս քաղաքի ուսյունում գերմանացիք գետնաւ իջեցրին։ Օգտվելով դիշերվա խախտից՝ ֆաշիստական սրիկաները մատնեցան երկաթուղափնի և՛ ականանեւաներով սկսեցին ամբակոծել այն։ Երթեկոթյունը զաղարեց դժի վրա։ Մի քանի հարյուր միտախոսներով լի դնացքը, որի մեջ գտնվում էր նաեւ բժշկական քույր Ժափորոնկովան, կարվեց թիկունքից։

Գերմանացիք բոլորովին մոտ էին գտնվում։ Նրանք գրավե-

ցին ճանապարհամերձ անտառը։ Կես դիշերին, երբ զնդակոծությունը մի փոքր հանգարտօվեց, վիրավորները մեծ մասը թողեց էշերին և ուղեփորվեց Փաշխանների կողմից շարավաճ գյուղերը։ Նրանց հետ միասին հեռացավ նաև էշերին սպասարկող կաղմի մեծ մասը։ Լենան 6 սանիտարների հետ միասին մնաց սպասարկելու 130 ծանր վիրավորներին։ Նրանց հարկավոր էր սպառնովել բժշկական օդնությամբ և գուրս բերել թշնամու շրջապատումից։

Գնացքը անկենդան հակայի պես կանգնել էր դժերի վրա։ Բայց կանաչ վազոններում եռում էր կյանքը։ Լենա ժամօրոնկոման անքնդհատ շրջում էր վազոնները, վիրակապումներ էր առնում, քաջալերում վիրավորներին վաղաքաշական խոսքերով, կերակրում, ջուր տալիս նրանց։ Փաշխանները կարող էին ամեն բուրե հարձակվել էշերին վրա։ Շրջահայաց քույրը կողմակերպեց զնացքի պաշտպանությունը գործը։ Առանց աչք կաշնելու, ամբողջ դիշերներով նա ինքն էր հերթապահում։

Երեք օրից հետո էշերնում ոչ մի կտոր հաց չէր մնացել։ Ժամօրոնկոման հարևան էշերնում փնտռեց զբաղ մի վազոն ալյուր։ Նրան օդնության եկան մոտակա գյուղի կղանտանուհիները։ Նրանք փորսող տալով անցնում էին անտառը, մոտենում վազոններին, մաքրակները համար կաթ ու արտուղներ բերում։ Տնտեսուհիներն ուրախությամբ բնդունեցին հաց և՛ պիրոզ թխելու առաջարկությունը։ Լցնելով ալյուրը բարձի երեսների մեջ՝ նրանք աննկատելիորեն հեռացան և մյուս օրը վաղ առափոյան իրենց հետ բերին սպիտակ թալած հաց և կարմրավուն պիրոզներ։

— Այժմ ես խնդրում եմ մեզ համար սուպ եփել, — ասաց ժամօրոնկոման կղանտանուհիներին։ Նրանք սիրով համաձայնվեցին։

Երեկոյան առանց աղմուկի էշերին մոտեցավ գյուղական մի սայլ։ Սայլապանը, մորուքավոր մի ամբակաղձ ծերուկ, քայլում էր վազոնների մոտով և հանդիպողից հարցնում։

— Որտեղ կարող եմ տեսնել այն շինելավոր աղջկան։

Կախողի կողմից ուղարկված աղ մարդուն ժամօրոնկոման բնդունեց սրպես ցանկալի հյուրի։ Մերուկը մի քանի արկղ մահարուն դարսեց սայլի վրա և խնդուն չքացավ դիշերային խափարում։ Վաղ առափոյան նա կրկին նրանց էշերին մոտ։ Սայլի վրա դարձված էին տաք կաթնապուրով լի բիդաներ։

— Ահա և եփեցինք ու բերինք, — ասում էր ծերուկը, — կերեք, անուշ լինի, կաղաղութեցեք: Մենք պատրաստ ենք մերանց օգնելու, ինչով որ կարող ենք:

Հինգերորդ օրվա վերջին էշելոնին մոտեցան դուռժինայի երեք անդամներ: Նրանք պատմեցին, որ ոչ հեռու դառնում է սովետական դաշտային մի հիմնադրանոց. բաղադրան է ճեղքել թշնամու շղթան և մարդիկ ապահով տեղ կլինեն: Բժշկական քույր Փափորոնկովան որոշեց ինչ դնով էլ լինի, դառնել անվտանգ ճանապարհ: Այդ բանը նա հանձն առավ ինքը կատարելու:

Վերափորները և սանիտարները չէին ուզում նրան բաց թողնել: Նրանք հասկանում էին, որ այդ քայլը մեծ վտանգի էր և կապված: Սանիտար Իվան Գրուշինը պնդում էր.

— Ես կերթամ: Ինձ դեքսանական ոչ մի շուն չի կարող հալանարեկել: Ես ասեղի ծակով անդամ կանցնեմ:

— Ո՛չ, ինձ է հարկավոր դնալ, — սպառնացում էր Լենան: Ես կփոխեմ հաղուստ և աննկատելիորեն կանցնեմ:

Հաղնեկով մի սարաֆան, գլխին կապելով մի թաշկինակ՝ կոմերիատուհի Փափորոնկովան առափոստան ճանապարհ ընկավ: Նա իր հեռ վերջրեց դուռժինայի անդամ Պաշային: Նրանք առաջ էին դնում անատի խույ կաճաններով, աշխատելով հեռու մնալ մեծ ճանապարհներից: Գյուլերը մտնում էին միայն դիվերկու համար:

— Գյուլից մեկին մոտ, — պատմում է Փափորոնկովան, — մի կին մեզ ձայն տվեց: Մենք մոտեցանք նրան: Նա ծանր վիրավորված էր և չէր կարողանում դեմնից բարձրանալ: Նրա կողքին արյան լճակի մեջ պսակած էր նրա վիրավոր աղջիկը: Մենք նրան օգնություն ցույց տվինք և արագ կերպով անցանք առաջ:

Դեռ հինգ կիրոմետր չէին անցել, երբ օդից նրանց վրա հարձակվեց Փաշխատական անդրը: Նա ցածրացավ և սկսեց զնդացիների զնդակոծել անաղաղական կանանց: Փափորոնկովան և նրա ուղեկցուհին թաքնվեցին թփերում և սկսեցին առաջ շարժվել անատի միջով:

Անատում նրանք հանդիպեցին սովետական ավտոմեքենաների մի շարասյունի, որը և նրանց տեղ հասցրեց:

Անհանգիստ սիրտ է բարախում կոմերիատուհի Լենա Փափորոնկովայի կրծքի տակ: Ժամանակ չունենալով ինչպես հարկն է հանդատանալու՝ նա պահանջեց անմիջապես ավտոմեքենաներ

տրամադրել ծանր վիրավորներին փոխադրելու համար և մեքենաների հետ մեկնեց։

Պատվելով հանդամիջան բաղմաթիվ ճանապարհներով՝ քսան ամսամեքենաները դիշեր-ցերեկ իրենց համար ճանապարհ էին հարթում դեպի էջևոնը։ Մեքենավարներին շատ անգամ փրճակից կոպի բռնովել թշնամու հետ, կառուցել և նորոգել կամուրջներ։ Եւ ամենուրեք նրանց ուղեկցում էր շինելավոր աղջկա բարձր, դրափիչ ձայնը։

Բժշկական քույր Ժամբրոնկովայի սեղիչ հաջող եղավ։ Նա մեքենաներն անտորձ հացցրեց էջևոնի մօտ և բոլոր 130 ծանր վիրավորներին փոխադրեց խորը թիկունք։

Ճակատային կյանքը դյուղական մանկաբարձուհու ստաջ նոր էջեր է բացել։ Կամերատուհի Ելենա Ժամբրոնկովան դարձավ սիրելի հայրենիքի փառապանծ հերոսուհին։

ՅԱ. ՄԱԿԱՐԵՆԿԱ

(«Գրավդա» 18/IX—41)

ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺԱԿ ԱՆՅԱ ՈՒԼՅԱՆՈՎԱՆ

Մարտկոցը ֆաշիստները գեւ մղվող դաժան կոխիներէ բաղմամյա ճանապարհ անցավ։ Այդ կոխիների ընթացքում ձիերը խիտ ուժաստատ էին եղել և հարկ եղավ մարտկոցը եւ կանչել ստաջավոր զօրից։

Այդ ժամանակ մարտկոց եկավ մի աղջիկ։

Նա անմիջապես դարձի անցավ։ Նա համարձակ մտակցով ձիերին իր պայուստով, նայեց նրանց, հաշիւեց հիվանդներին և սկսեց բուժել նրանց։ Անսանարուժ Անյա Ուլյանովան ճարտարներն պատմում էր այդ շեկադրների, Դրուստիների և Վեռնիների շուրջը, սրբում քերծվածքները, դեղ քսում հարած տեղերը, բուժում հիվանդություններն ու վերքերը, կտրում, կոմպրես էր դնում, մասսաժ անում...

Մի քանի օրից հետո Անյա Ուլյանովան բուժեց և շուրջ վերադարձրեց 38 ձի։ Այդ օրից սկսած Անյան ստաջ ժարտկոցի սիրելին դարձավ։

...Ուլ երեկո էր։ Մի խումբ հրետանավորներ ընթրում էին մթության մեջ։ Լսվում էր աղջկա հնչուն ձայնը։ Նա դանաորան կարգադրություններ էր անում, խնդրում էր էլի մի կաթա

կարտաֆել բերել, մուրաբա էր ստաշարկում թելի հետ, ծիծաղելի բաներ էր պատմում :

Հետո բարձրը դնացին քնելու : Անյան պատկեց մարտական մեքենայի մեջ : Ինչ որ մի տեղից նրա համար մատարաց և ռետինե բարձ մարեցին : Նրա կողքին պատկած էին հրետանու մարտիկները, և նա պատմում էր նրանց իր ուսման մասին կուզենցկու անասնաբուժական տեխնիկումում, իր կյանքի մասին, մոր մասին : Բարձրը լուռ և ուշադիր լուծ էին նրան :

Եվ հանկարծ հրաման եկավ՝ տեղից շարժել և դբավել կրակային դիրքերը :

— Մնաս բարե, Անյա, — առաց մարտկոցի հրամանատարը — մենք զնում ենք :

— Իսկ ե՞ս...

— Գեղ չի կարելի, դու այնտեղ անելու բան չունես...

Եվ հրամանատարները և մարտիկները, պատրաստվելով մեկնելու, շտապ-շտապ մոտենում էին աղջկան, թոթվում նրա ձեռքը, ոտում էին շտապարանկ, լավ խոսքեր — այնպիսի խոսքեր, որոնք մնում են մարդու սրտում բնորոշչա, ամբողջ կյանքում :

Գործող բանակ

Է. ՎԻԼԵՆՅԻՒ

(Իզդիտաբա 8/VIII)

ՍՄՈՒՆՈՒ ՌԱՅՈՆԻ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

Երբ սկսեց հայրենական մեծ պատերազմը գերմանական Գալլերմի դեմ, Լիդա Չխոսյակովան, որը վարավիրութուն էր ստիքում, ներկայացավ Լենինգրադի Մամլուռ ուսյանի գինկամիսարխատ և դիմում տվեց, խնդրելով իրեն նախա ուղարկել :

Նույնպիսի դիմումներ տվին նրա բնկերուհիները՝ կամատուր ուսյակմի հրահանգիչ Եվգենիյ Պուխովան և գործակառար Տասյանա Գորոդնիչևան :

Աղջիկներին խնդիրը բավարարվեց : Մի օր երեկոյան, Կիրովյան երկաթգծի դնացքը տարավ նրանց դեպի հյուսիս : Ճակատ էին մեկնում մի ամբողջ ջակատ կանայք և աղջիկներ, որոնք բուլբու էլ Մամլուռ ուսյանից էին : Հետո նրանք դնացքից իջան և նստեցին ավտոմեքենաները :

— Ահա այստեղ լինելու է մեր լազերը, — ասաց հրամանատարը նրանց :

Աղջիկները կարծում էին, թե իրենք ռադիաճակատումն են : Մահայն մինչև առաջավոր դիժը դեռ շատ կաք : Եվ, այդ բոլորից բացի, գեղինՖեկցիոն-ըլացարարական ջոկաւը, որտեղ նշանակել էին նրանց, առաջավոր դիրքերում ոչինչ չունէր աննշան :

Թաքցնելու հարկ չկա, շատերը հիասթափված էին . այդպիսի ռադիաճակատի մասին չէր, որ նրանք երազում էին :

Օրերն անցնում էին : Ջոկատում երևան եկան ստախանովահաններ, մրցության նախաձեռնողներ : Մի անգամ ջոկատի ավագը հայտնեց .

— Բառովան ըխցել է 100 կտոր :

Հետո Բառովան հասցրեց մինչև 120 կտորի : Նրանից ետ չբմբնաց Լորանովան : Ջոկատի ամենաերիտասարդ աղջիկը՝ Ապելյկոն աշխատում էր որպէս խկական ըլացարարուհի : Բոլորն սկսեցին կատարել, խկ շատերը՝ դերակատարել իրենց նորմաները :

Ամեն օր ըլացքատնից առաջավոր դիժն էին ուղարկվում մաքուր, փայլուն սպիտակեղենի կապոցները : Ջորամասերում բոլորին հայտնի էր, որ այդ սպիտակեղենը ըխցել են Լենինգրադի աղջիկ-կամավորները : Իսկ աղջիկները գիտեին, որ ճակատում գնահատում են իրենց աշխատանքը :

Գործող բանակ

Ն. ԿՈՆՈՎԱԼՈՎ
(«Իզվ.» 2/X)

ԱՌԱՋԱՎՈՐ ԳԾՈՒՄ

Սպիտակ Ֆինների դեմ մղած պատերազմի ժամանակ դրոճինական Քսենյա Կուզրյավցևան և Լիզա Տիխոմիրովան աշխատում էին դիմադրական հիմնդանոցում : Հետագայում նրանք բնդունվեցին սանիտարական կուրսեր :

Երբ Ֆաշիստական հորդանները հարձակվեցին մեր երկրի վրա, Քսենյան և Լիզան ներկայացան Կարմիր խաչի չբջանային կոմիտե և խնդրեցին իրենց անմիջապէս ուղարկել ռադիաճակատ :

... Դա տեղի ունեցաւ կռիւ երբորդ օրը: Մանկաբախան մեքենայում այդ երկու քույրերն ուղեկցում էին վերաւոր հրամանատարին, որի վերքերը քիչ առաջ մեծ խնամքով կտպել էին և նրան դուրս բերել թշնամու կրակի տակից: Դիմացից ճանապարհով դալիս էին մի խումբ դիմադրականներ: Քսենյան առաջինն էր, որ այդ խմբի մեջ նկատեց Սովետական Միութեան ժառանգ Վ. Ե. Վորոշիլովի չափազանց ծանոթ, հարազատ դեմքը: Հյուսիս-Արեւմտյան ուղղութեան զորքերի գլխավոր հրամանատարը մոտեցաւ աղջիկներին: Նա ձեռքը դրեց Քսենյայի ուսին,

— Աղբեր, աղջիկներ, արդարացրիք վստահութիւնը: Դուք իսկական ռազմահակառի բնկերուհիներ եք:

Մարշալի հետ ունեցած հանդիպումը հուշեց աղջիկներին: Նրանք մտածում էին, որ իրենք շատ քիչ բան են արել որպէսզի արժանի լինեն գլխավոր հրամանատարի դափառանքին: «Աղբեր, աղջիկներ, արդարացրիք վստահութիւնը» անմտանայի բառերը շատ բանի էին պարտաւորեցնում: Նրանք լցված էին հարազատ կարծիք Բանակին է՛լ ամէլի շատ ծառայութիւն մատուցելու ցանկութեամբ: Ասիւթ շուտով ներկայացաւ:

Տեղի էր ունենում թեժ կռիւ: Բայց ահա վտահրաճութիւնը ժամանակախորապէս դադարեց: Զարադուշակ լուսթյան մեջ քույրերը սողում էին դեպի այն կողմը, ուր կարող էին վերադարձնել լինել:

Անտառի մօտ, սուլի մեջ, նրանք նկատեցին երկու մարտիկներ ի և մի լեյտենանտի: Պարզվեց, որ մարտիկները թեթեւ վիրավորված են. վիրակապութիւնից հետո նրանք կարող էին ինքնուրույն շարժվել: Մինչդեռ լեյտենանտը ծանր վիրավորված էր: Քսենյան և Լիդան դրուշարէն դրին նրան պատգարակի վրա և իրենց թանգարժեք բեռով առաջ շարժվեցին դեպի անտառ:

Եղի մի 10—15 քաջ և նրանք հասած կլինեին նպատակին: Սակայն հակառակորդն անսպասելի կերպով կրակ բաց արեց: Քսենիան բռնեց իր ձախ թևը: Լիդան կապեց վիրավոր ընկերուհուն և աղջիկները շարունակեցին իրենց ճանապարհը:

Մինչև թշկապան օդնութեան առաջիկա կայանը Քսենիան լեյտենանտի հետ դնում էր միեւնոյն մեքենայով. այն լեյտենանտի, որի կյանքը նա փրկեց:

Այժմ Քսենիան հիփանդանոցումն է: Նա անկեղծորեն հուզված է, որ ինքը ստիպված է ժամանակախորապէս բաժանվել իր

մարտական ընկերուհիներէց: Խիզարի հայրենասերի ամբողջ միտքը ուղղված է միայն մի կետի — շուտով ետ գնալ, դեպի ճակատ:

Գործող բանակ

Ս. ԴՐՍԵԿԻՆԱ

(«Կոմ. Գրաւդա» 5/VIII)

ԿԻՆՆ ԱՆՅՆՈՒՄ Է ԿԱՄՈՒՐՋՈՎ...

Փաշիստները ներխուժում են քաղաք: Նա մեռած է թվում. դատարի, ամալացած փողոցներ, ամուր փակված դռներ ու լուսամուտներ: Քաղաքը լքված է: Սակայն հենց որ Փաշիստները հրապարակ են հասնում, նրանց դէմին սկսում է զնդակների ստարտի տեղալ, զնդացիքներն սկսում են հնձել:

Քաղաքը լքված չէ:

Կիսաբաց փեղկով մի տանիք, խիտ ծաղկամաններով պատած մի պատշգամբ, դուռը դցած մի կտուր՝ սեւացած ծխնելույզով — այս ամենը թշնամի են աչք օտար մարդկանց և ամեն կողմից նրանք կարող են հարված սպասել:

Շուտ դրավել եւ մի կես եւ կամենում եւ քեզ հանդի՞ստ դղալ նոր վայրում — ոչնչացրու քաղաքի կեսը, մյուս կեսն ինքը ծուռկի կղաւ — այսպես է ասում գերմանական ժառանգներների կանտոնադիրքը: Բացափասվում է երկը հարկանի, սպիտակ, սյունադարձ շէնքը: Հետո օդն է թռչում մի խրճիթ, երկրորդը, երրորդը, հինգերորդը: Հասարակ, երկու պատահանով խրճիթներ:

Հին, մեղմինով տան դռները բացվում են և աչքտեղից դուրս է վազում մի կին: Նա դիտարաց վաղում անցնում է ճանապարհը, անցնում է մարդադեմներ և ուղղվում դեպի մեզ, դեպի դեռանցքը: Նա ետ չի նայում, — թող բոցերը կրանեն նրա տան կտուրը...

Փայտե կամուրջով անցնում են կարմիր-բանափայլներ. նրանք անցնում են մյուս սփը, որպեսզի վերախմբավորվեն աշտակ և կռիվի մասեն հակառակորդի հետ: Նրանք դեռ կոչերադատնան աչք քաղաքը: Անցումի մօտ փոշու ամպեր են. ներքևվում, կամուրջը պահող հասա սյուների արանքով խոխովում է ջուրը: Կինը վազում է՝ ախպի վրա թողնելով իր մերկ ոտքերի հետքերը: Նա գրկել է դուռնափոր թաղկինակի մեջ փաթաթված երեխային, թեկն մի կապոց է կախված:

Երեխան ճշում է լարված, բացելով իր սնատամ, կարծիր բերանը և բշտիկավոր թուզը ծորում է նրա ծննդից։ Շեկ հոնքից քիչ վերև երևում է սև սպին և արյան կարմիր շիթը չորացել է այտին։ Աղիողորմ ձայնով ճշում է երեխան։ Կինը անդամում է նրան իր կրծքին։ Բարձրահասակ, ամրակազմ մի կարմիր-բանակաշին դանդաղեցնում է քայլերը և երբ կինը համարում է նրան, մեկնում է իր ձեռքը, օդնում նրան ոտք դնելու կամուրջին, հետո շտկում է սուխ դոտին և արագ քայլերով առաջ է անցնում հասնելու իր ընկերներին։

Կինը շնորհում է կամուրջի ճաղերին և խոր շունչ առնում։ Նա սևացած, նիհար դեմք ունի, աչքերի տակ կան կապույտ չրջանակներ, հոնքերի արանքում գոյացել է խիտ ծալքավոր կնճի։ Նա շարժում է չորացող շրթունքները։

— Հանդստացիր, դավախ...

Կնոջ անունն է Մարիա, աղանուժը՝ Վասիլեկա։ Նա քան տարեկանից մի քիչ ավելի է։ Նա աշխատում էր աղակուզարժարանում իրիկ բրդադիր, ամուսինն աշխատում էր տնտեսապետությունում։ Այն օրը, երբ հիտերյան հորդաները ներխուժեցին մեր երկիրը, նա դեռ ուղարկահաս, խի հաջորդ օրը, հունիսի 23-ին, նրա ընտանիքում ծնվեց մի աղջիկ։

Երեխան ճշում է։ Նա ցավ է դրում։ Ծաղիտները ուռձբեր նետեցին «ուղղմական օրեկաների» — խաղաղ բնակիչների բնակարանների վրա և Վասիլեկայի տան վրա ընկած ուռձբեր բեկորը դիպավ երեխայի երեսին։ Սև վերք, չորացած արյուն։

— Հանդստացիր, դավախ...

Կարմիր-բանակայիները քայլում են առաջ։ խի թիուտը նրանց ծածկում է հակառակորդից։ Նրանց հարկավոր է անցնել ցորենի արտով դեպի դուռը չրջակայքը, գրավել հարձար դիրքեր և մյուս օրը կոսի մանել քաղաքի համար։ Բարձրահասակ հեծելակ Շչեպիլովը բռնած իր ձիու սանձից, անց է կացնում նրան կամուրջով։ Կամրջի վրայով, հրետանու ետևից, դնում են հրետանավորներ Կուրիլովը և Սուխովարովը։ Անցնում է լեյտենանտ Ռոմանչուկը... Հանկարծ, անտառի ծայրից լսվում է ավտոմատների համադարձը. բոտ երևույթին հակառակորդը նկատել է շարժումը։ Մի երկտասարդ մարտիկ, արևից այրված հոնքերով, օրորվելով բռնում է ժուրը։ Նրա մատների արանքից ծորում է արյունը։

Կինը ձախ ձեռքով բռնում է վայր ընկնող կարմիրբանակա-

յինին: Նրան դժգոհ է պահել ուժասպառ, հանկարծ ծանրացած մարմինը: Օգնութեան է հասնում սանիտարը: Անցումի վրա, լնացած արյունից դալորչի է բարձրանում: Կինը դետնից բարձրացնում է կապոցը, և կրկին դցում թինն ու առաջ անցնում: Մի կարծիք բանակային վազում է դեպի նա և արագ առում:

— Շուտ անցիր, ընկեր, պայթեցնելու ենք:

Մի ահնջաբեկ կինը ետ է դառնում և նայում գերմանացիներին կողմից դրամիսած՝ միացող քաղաքին: Ո՛չ, նա վերջին անգամը չէ, որ նայում է այդ կողմը: Մենք կվերադառնանք: Մարտիկները գիւրքեր են դրամում: Կոխվ է լինելու:

Մանկան ձայնը դնալով ավելի ու ավելի խուլ է դառնում: Փաքրիկ մարմինն ալիս չի շարժվում, նա սառչում է: Կինը ցնցվում է: Այժմ ամեն ինչ վերջացած է: Այժմ ո՛ր դնալ: Հիշում է լքի առաջ վերադարձած մարտիկին, որը հեռված էր իր ձեռքին: Ո՛չ, նա միայնակ չէ: Նա դիտել, թե ինչ պետք է անի և՛ որն է իր տեղը: Կոխվ է լինելու, և հարկավոր կլինեն իր ձեռքերը, որոնք դիտեն վերքեր կապել, հարկավոր կլինեն նրա հասարակ խոտքերը, որոնք կարող են ցամաք մեղմացնել...

Կարծիր բանակայինը կանչում է.

— Շուտ արա, ընկեր, պայթեցնելու ենք:

Կինը անցնում է կամուրջով...

Գործող բանակ

ԶԱՆՆԱԿ

(«Գրագա» 29/VIII—41)

ՔԱՂԱԿԻ ՄԱՐԻԱ ԿՐՈՊԱՋԵՎԱՆ

— Դուք է՛լ մեզ հետ ճակատ, — հարցրին զննացորդները Մարիա Կրոպաշևային:

— Բա ինչպես, իհարկե, դայիս եմ:

Այս էր Կրոպաշևայի առաջին խոսակցությունը մարտիկներին հետ: Գնդացորդները չէին համատու, որ այդ փաքրիկ, նրբակազմ, ջերմ ու սրտազին ձայնով կինը կմնա նրանց մոտ որպես քաղցիկ և կկտրի նրանց հետ ճակատային կյանքի ողջ ծանրությունը: Սակայն Մարիա Վյաչեսլավովնան չուտով ցրեց մարտիկներին կասկածները, նվաճեց նրանց սերն ու մատահոթյունը:

ՌԱՅՍՈՒ Գերագույն Սովետի դեպուտատ ընկ. Կրոպաշևային

Լենինգրադում շատերն են ճանաչում: Սովորեցնելու, դաստիարակելու, դպրոցականների մեջ տոկետակա՜ն մարդկանց լավագույն հատկութիւնները պատմատեւելու արվեստը նրա համար տաղանդավոր մանկավարժի լայն համբաւ է ստեղծել:

Հայրենական պատերազմի առաջին խիստ օրերից մասնակաւփոր ուսուցչուհին Կարմիր Բանակի շարքերումն է: Նա արագաշարժ է, ժիւր, աշխույժ, շարունակ դանձում է մարտիկների մեջ:

Քաղաքաբազմունքները նա անց է կացնում շղերազանցված վարպետութեամբ: Նրա պատմութիւնները՝ Պիտերի պրոլետարների հերոսութեան, սովետական մարտիկների արիւթեան մասին, ոգեշնչում են մարդկանց դեպի խելախութեան:

Ընկ. Կրոպաշկան դիպուկ կրակում է հրացանից: Նա տիրուպետել է զնդացրին: Սովորել է նեւաւ նսնուկ: Եւ ինչպե՜ս այդ բոլորից հետո մարտիկները չհամարաւրին իրենց քաղցրեկին:

Երբ դիշերը ճակատ էր մեկնում առաջին էշէլանը, նրա հետ մեկնեց նաև Մարիա Կրոպաշկան:

Մարտի դաշտում քաղցրեկ ընկ. Կրոպաշկան հանդես բերեց տոկետութեան և արիւթեան: Նա ցույց տվեց իրեն սրպես սոցիալիստական Հայրենիքի, մեծ Լենինգրադի հալաւտարիմ դուռար:

... Գիշերը դարձաւ դրամեց պաշտպանութեան նոր դիմ: Մարտիկների հետ միասին խրամատ մտաւ նաև քաղցրեկը: Նա ջոկի հրամանատար ընկ. Կոնդրատևի զնդացրային անձնակազմի հետ էր:

Լուռ պառկած էին, ուշի ուշով նայում էին խալարին: Մոտ 800 մետրի վրա երեսց հակառակորդի տանկը:

— Անձիջապես հայտնել— հրամայեց ընկ. Կրոպաշկան՝ ուղարկելով կապաւորին:

Շուտով թշնամու տանկի դեմ դուրս եկաւ մեր տանկը: Վերջինս, կրակ բացելով, համարձակորեն առաջ նետուեց: Խրամատից երկում էր, թե ինչպե՜ս բոցերով բռնված Քաշիստական տանկն սկսեց ետ-ետ գնալ: Նրան օգնութեան ելան ևս երկու Քաշիստական տանկեր:

— Դուրս՝ սողացին օձերը՝ Նրանք էլ կատանան իրենց բաժինը, — ասաց Կրոպաշկան ջոկի հրամանատարին:

Եւ, կարծես նրա բառերը հաւատարելու համար, մարտիկների գլխի վերևով թռան մեր հրետանու արկերը:

Թշնամու տանկերը կատաղի կրակ բացելով սկսեցին դեռ
ու դէն ընկնել կռիւի դաշտում: Նրանք արդէն հեռու չէին՝ այն
խրամատներէց, որտեղ զնդացրորդներն էին պառկած: Արկի բե-
կորը միրավորեց երկրորդ համարին, ընկ. Բխտարովին: Նրան
փոխարինեցին Կանդրատներ և Կրտաւաշեան:

— Գուցե ե՞տ քաշվենք, — առաջարկեց չոկի հրամանատա-
րը:

— Այդպիսի հրաման չի եղել, — հանդիսա պատասխանեց
ընկ. Կրտաւաշեան, շարունակելով դիտել մարտի դաշտը:

Թշնամու ամրամաստավորները կրակ բացեցին: Մեր զն-
դացրորդները պատասխան կրակ բացին: Փաշխտները փորձում
էին տանկերի ետեից առաջ շարժվել, կոտրել մեր զինադրու-
թյունը: Սակայն սովետական զնդացիներն էր կրակը նրանց հետ
չարտեց:

Այդ կռիւի ժամանակ ընկ. Կրտաւաշեան միրավորվեց: Վիրա-
ւորվեց նաեւ ընկ. Կոնդրատներ: Երկուսն էլ սողալով սկսեցին ետ
դնալ, իրենց ետեից քաշ տալով զնդացիներ: Մարիա Կրտաւաշե-
ան մի ձեռքով բռնել էր հրացանը, իսկ մյուսով՝ զնդացիների
մտաւորներ:

Գյուղի մոտ նրանք հանդիպեցին միրավոր մարտիկ ընկ.
Բխտարովին: Չնայած ինքը Կրտաւաշեան միրավորված էր դիւից
և թևից, բայց կապեց արյունաքամիող մարտիկի վերքը:

Խիզախ կին-քաղցեկը հիվանդանոցում եղած ժամանակ ա-
սում էր.

— Հայտնեք բոլորին, որ շուտով շաք կվերադառնամ:
Մենք անխնա կռնչացնենք Փաշխտական շներին: Նրանք ուր
չեն գնի մեր հարստատ, սիրելի Լենինդրադը:

Գործող քանակ

Մ. ԴՆԵՊՐՈՎՍԿԻ

(«Ուշիտել. գազետա» 30/VIII)

ՎԱՌՎԱՌԱ ՍԱՎԵԼՈՎԱ

2. Ժեճ գյուղում գերմանացիք որոշեցին ժողով դումարել,
որպեսզի շքանկաւթյունը գերմանական հրամանատարությանը
նմիտված լինելու ցույց կադմակերպէ: Սկզբից ուժեղ նախա-
պատրաստություն:

Զինվորները դադարեց բերին երեք կոլխոզնիկներին՝ մի հասակավոր կնոջ և երկու տղամարդու։ Այստեղ նրանց բաժանեցին և ամեն մեկին մի առանձին սենյակ տարան։

Սպան խիստ արտահայտիչ սիրալիրությամբ աթոռ առաջարկեց Վառվառա Սափելույանին։

— Դուք սրեք է արտահայտվեք ժողովում։ Արտահայտեք ձեր սերը դեպի դերձանացիները։ Ես հիմա կարդամ, իսկ դուք լսեք և հիշեք։

Առանձներն իրար սեղմած՝ Վառվառա Սափելույան լսում էր դերձանացի սպային։ Սափելույան առաջավոր վուչադորձ էր, օղակավար, կոլխոզի ակափոխաններից մեկը։

Սպան, աղավաղելով ուսուերեն լեզուն, կարդում էր դերբելսյան ստանդարտ խղղղանքը։

Վառվառա Սափելույան լսում էր այդ ամբողջ դառանցանքը և մտածում, տանջալից կերպով մտածում։

«Ի՞նչ անել։ Միթե՞» ևս ինձ պետք է հասկացան փայտատակեմ։ Ամբողջ ժողովրդի առաջ։ Ինչպե՞ս անել»։

Սպան բալարարված էր իր աշխատանքով և դռն՝ Սափելույանի հնազանդությունից։ Սպայի խնդրանք Սափելույան երկու անգամ, առանց աչք բարբեկու, վարժ և հանդարտ կարդաց այդ տեքստը, կրկնեց իրեն առելի բարեբեր։

... Ժողովին քչել բերել էին մատակա մի քանի դյուղերի բնակիչներին։ Մարդիկ լուռ կանգնած էին հրապարակում, չբնադատված դերձանակա զինվորների շղթայով։ Ժողովը բացեց մի հաստամուտի դերձանացի սպա։ Նա հարցրեց. «Մի՞ ևս ուզում խոսեմ» և շնչատկի նայեց Վառվառային։ «Ես խնդրում եմ խոսք տալ ինձ. Սափելույան», — ասաց Վառվառան և կանգնեց ժողովրդի առաջ։

Սպան հայտարարեց. «Մուլում ևս խոսեմ Ֆառֆառա Սափելույան»։

Ամբոխի մեջ իրարանցում բնկավ։ Բարձրացավ արտանջ, որը վերջին շարքերում, ուր կանգնած էին դերձանացի զինվորներ, խիստ զուսպ էր, իսկ բուն բողմության մեջ՝ ավելի բարձրանալով։

Վառվառան նայեց յուրայիններին, իր հարադատներին, այն մարդկանց, որոնց հետ այնքան ապրել էր և մի փոքր դողդոջուն ձայնով սկսեց.

— Կոլխոզնիկներ՛, բնիկներ՛, ինձ լսեցե՛ք։ Դերձանացի-

ներին չի հաջողվի աղատությունից զրկել մեզ: Օղնեցեք մեր կարմիր Բանակին, խփեք դերժանացիներին, ամենուրեք, խփեցեք բոլորդ, քչեցեք...

Այսան հրեց նրան ավառյի վրայից: Բայց այդ ժամանակ ամբոխի միջից երկու կրակոց լսվեց:

Մկովեց անկանոն հրաձգություն: Բաղժությունն արագորեն ցրվեց: Հրապարակը ծածկված էր դիակներով:

Վասիստա Սավելովային հաջողվեց թաքնվել ներքնատանը և հետո՝ փախել ու միանալ պարտիզանական ջոկատին:

Եվ այժմ նրա կյանքը միայն մի նպատակ ունի — ոչնչացնել ֆաշիստներին, դուրս անել դադաններին հայրենի հողից:

Գործող բանակ

Ե., ԿԱՐՊՈՎ

(«Իդզեստա» 12/IX)

ԵՐԴՈՒՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ

Այստեղ ամեն ինչ ծանոթ էր: Յուրաքանչյուր լսարանը, յուրաքանչյուր կարիները: Ահա այստեղ նա պարապում էր ուսանողներին հետ, խփ մի փոքր այն կողմը համալրվում էին բոլոր սախատներները:

Իմ հարազատ, սիրելի կլինիկա: Aima mater. Մոսկվայի բժշկական ինստիտուտ:

Բարձրահասակ, վայելչակազմ մի կին, զինվորական զգեստը հաղին բարձրանում է աստիճաններով: Հուղժունքից նրա շնչառությունն արագանում է: Ահա, ինչ-որ մեկը ձայն տվեց:

— Բիլինինա՛: Ելիզավետա Գիրդլինա՛: Հարազատ իմ: Այդ դո՛ւք եք: Ի՞նչ կերպ:

— Ուղարկել են Մոսկվա՝ զեղորայքի: Մի կերպ կարողացա մի ժամ դանել մեզ մոտ անցնելու համար:

Նրան չըջապատում են ընկերուհիները և դասախոսները: Մեկն արդեն ճարել է մի ծաղկեփունջ և հանդիսավոր կերպով մատուցել է:

— Ծնորհավոր լինի բարձր պարգևը, Ելիզավետա Գիրդլինա՛:

Նրան դրկում են, սեղմում մեռքը, ասանյակ հարցեր տալիս: Բոլորն սպասում են լսելու զինվորական բժշկի պատմու-

թյունը իր հերոսական գործերի մասին, բժշկի, որը դերմանական Փաշիգժի դեմ մղվող կռիվի ճակատում հրամանատարութան մարտական առաջադրանքներն օրինակելի կերպով կատարելու համար պարգևատրվել է Կարմիր Աստղի շքանշանով: Իսկ նա՝ համեստորեն, ցնցված ուրախ հանդիսանալով, զինվորականի նման հակիրճ պատասխանում է.

— Ճիշտ ասած, չգիտեմ ինչից սկսել և ինչի մասին պատմել: Կատարում էի հրամանատարութան առաջադրանքը... Կատարում էի, իհարկե, լավ, ճշտորեն... Միշտ և սովորեց:

Միշտ և սովորեց: Այո, նա արդեն իրավունք ունի հանրադամարի բերելու իր աշխատանքները ռազմականությանը...

... Դա 1939 թվի սեպտեմբերյան օրերին էր: Երեսասարդ մանկական-բժիշկը Թողեց Մոսկվայի բժշկական ինստիտուտի կլինիկան, որպեսզի բնորոշապես արյունակցական կապերով կապվի Կարմիր Բանակի հետ:

Պեղատորը—զինվորական բժիշկ: Ի՞նչ կարող է անել մանկական բժիշկը մարտի դաշտերում, որտեղ, թվում է, թե իշխում է միմիայն վիրաբույժությունը:

Ոչ ոք այդ բանը բարձրաձայն չէր ասում: Սակայն Ելիզավետա Գյորգիևնան զգում էր, որ ոչ բոլորն են հավատում նրա զինվորական դարձմանության հաջողությունը: Ի՞նչ արած, հարկավոր էր գործով ապացուցել:

Նրան տեսնում էին կռիվի ամենատառջավոր զորքերում. մարտիկներն ու հրամանատարները նրան սիրում էին սովորակ ֆինների դեմ մղված կռիվներում ցուցաբերած անվախության համար: Հիվանդանոցը տեղափոխվեց ռազմական կառույցի զոնի 7 կիլոմետր հեռավորության վրա: «Գիշերային սպասարար» սնունդ-հաս ուժեղացում էին Կարմիր թաշով վրանները: Սակայն զին-բժիշկ Բիրինյան չէր հեռանում օպերացիան վրանից: Մանկաբույժը դարձել էր վիրաբույժ: Մարտական պայմաններում սովորեց նա այդ արվեստը: Հրետանային որոտի տակ ուսումնասիրում էր վիրահատության տեխնիկան:

Դիվիզիան գրոհի էր դնում: Նրա ետևից գնում էին բժիշկները: Բիրինյան ժամերով պառկած էր մնում ձյունների մեջ: Կրակի տակ նա անցնում էր ճակատամարտերը, որտեղ օգնության կարիք էր զգացվում:

Վերջացավ պատերազմը սովորակ ֆինների դեմ: Ընկերներին

դորացրեցին, վերադարձրին խաղաղ աշխատանքի: Իսկ նա, Բիլինինան ընդմիջա մնաց Կարմիր Բանակում:

Հայրենական պատերազմի առաջին խի օրը նա դառնում էր ամիրաբազայի լապերում: Հիվանդանոցի պես դիմաժիշկ Շմերլինգը զործուղման մեջ էր: Ելիզավետա Գիորգիենա Բիլինինային՝ Հիվանդանոցի պեսի տեղեկային բժշկական դժուր, կանչեցին բազայի շտաբը:

— Երեկոյան տեղափոխվում ենք ձմեռային բնակարաններ: Հիվանդանոցը պետք է մարտական պատրաստության մեջ դնել: Պահել է խնդիրը:

— Լսում եմ, Հիվանդանոցը մարտական պատրաստության մեջ դնել:

Հաջորդ օրվա առավոտյան Հիվանդանոցն արդեն պատրաստ էր վերափոխվել ընդունելու: Իսկ երեկոյան սանիտարական մեքենան բերեց մի գինձոր-առվեստի:

Մի տարվա խաղաղ աշխատանքից հետո նախկին մանկաբուժը կրկին առիթ ունեցավ վերհիշելու վիրաբուժությունը: Ռադիստ-գինձորը ծանր վիրավորված էր վզից: Երիտասարդ վիրաբուժին այդպիսի դեպքն այնքան էլ ծանոթ չէր:

Հիվանդն սկսեց սիրտը ետ տալ: Նրա դրությունը ժամ առ ժամ ծանրանում էր: Բիլինինան մնացել էր չվարած: Նա զբժվարություն էր վերհիշում էր այն ամենը, ինչ որ ինքը կարդացել, կամ լսել էր դատախոսությունների ժամանակ՝ վրի վիրավորումների մասին: Հարկավոր էր գինձորականի նման ընդունել արագ և հաստատուն որոշում:

Վիրաբուժն առաջարկում էր վիրավոր մարտիկին փոխադրել թիկունքային Հիվանդանոց: Դա շատ դյուրին էր տնել: Բայց կոլիանա՝ արդյոք Հիվանդը տեղափոխման դժվարությունը: Հիվանդի կյանքը չիրկելու համար պահանջվում էր ոչ այնքան բժշկական միջոցառումներ, որքան հոգատար խնամք, որը բարձրացներ ամբողջ օրգանիզմի տոնուսը: Եվ Բիլինինան համարձակ մի միտք հայտնեց.

— Առաջարկում եմ վիրավորին թողնել Հիվանդանոցում: Բուժել մեր ունեցած բոլոր միջոցներով:

Եվ Հիվանդին թողեցին Հիվանդանոցում: Բիլինինան ամբողջ դիչերը նստած մնաց Հիվանդի գլխավերևում: Առավոտյան կողմը Հիվանդի դրությունը մի փոքր լավացավ: Լուսադեմին Կ. քաղաքից վիրաբուժ-կոնսուլտանտ եկավ: Նախեց Հիվանդին, հավա-

նություն տվեց Բիլինինայի առաջարկած բուժման մեթոդին և
ասաց .

— Դուք ճիշտ եք որոշել : Այժմ Հիվանդին անհանգստացնել
չի կարելի : Երբ մի քիչ կկազդուրվի, այն ժամանակ առանց
որևի՛ս ռիսկի տեղափոխեք թիկունը :

... Հիվանդանոցում սկսվեցին մարտական օրեր : Բիլինի-
նան, բժշկական սարոզի աշխատանքի կազմակերպիչը, նրա օղ-
նականները վաղուց էին ընտելացել հաճախակի ուժակոծումնե-
րին : Հիվանդանոցը տեղափոխեցին անտառ : Սանիտարական
փրանները խփեցին բարձրաբերձ կեչիների արանքներում : Եվ
երբ չընկալա՞յում սկսվում էր ուժակոծությունը, կամ անտառի
վերև երևում էին թշնամու ստվածականները, Բիլինինան այդ բո-
ղաներին տվելի հանդիսա էր շարունակում իր դորժը :

Բիլինինան չէր ասում՝ «աշխատանքային օրը վերջացա՞վ»,
կամ թե «այդ խնդրով մենք կդրադվենք օրվա վերջը» : Նրա հա-
մար դիշեր և ցերեկ չկա : Դիշեր թե ցերեկ նա միշտ կանդնած
է իր գիրքում, նա չդիտե ինչ է հոգնածությունը :

— Այսօր Հիվանդանոցում շատ կան ծանր վերափոքներ, —
ղգուչացնում է նա իր ընկերներին, — պետք է պատրաստվել
հենց որ ուժակոծումն սկսվի, բոլոր Հիվանդներին անմիջապես
պետք է խորշերը փոխադրել :

Եվ հարկ եղած մոմենտին, Բիլինինան, սանիտարական ողջ
կազմի հետ միասին, Հիվանդներին տեղափոխում է թաքստոցնե-
րը : Այդպիսի մոմենտներ Հիվանդանոցում շատ է պատահել :
Բայց չի եղել մի դեպք, որ վերափոքներից որևէ մեկը երկրորդ
անգամ տուժած լինի ուժակոծումից :

Պաշտոնապես Հիվանդանոցը սպասարկում է միայն տվիս-
րադային : Պաշտոնապես Բիլինինան պարտավոր է ապահովել
օդաչունների բժշկական օգնությունը դորժը : Սակայն պատերազմն
ընդարձակել է այդ չըջանալիները : Հիվանդանոցի աշխատողնե-
րը փրկում են վերափոք հրետանավորների, ասանկիսանների, հե-
տևակալիկների կյանքը : Հաճախորդների թվում քիչ չեն կա-
նայք, ծերունիներ և երեխաներ, — հարևան դուռերի բնակիչ-
ները, որոնց Փաշխանները դադանորեն ուժակոծել են հրոզ
թուղջի ժամանակ :

... Հիվանդանոցում պակած է տվադ լեյտենանտ Տերյո-
խինը : Նա պահանջում է բուժել իրեն արտաջ :

—Բժիշկ, դուք մի կերպ, հերթից դուրս ինձ ոտքի կանգնեցրեք.— կատակում է նա:

Բժիշկը դիտե ,որ Հիվանդի օդաչուական կենսագրությունը հարուստ է մի քանի տասնյակ մարտական թռիչքներով: Նա դիտե Տերյոխինի վերջին խոզախության մասին: Տերյոխինը առաջագրանք ստացավ՝ ոչնչացնել մի խումբ դերձանական ուրա-կոժիշներ: Նա օդը բարձրացավ և կոպի բռնեց թշնամու ուրա-կոժիշների հետ: Նրանցից երկուսը ոչնչացվեցին: Մնաց մեկը, որն արագորեն սկսեց վախճել: Տերյոխինը հետադնդում էր, սակայն ինքն էլ վամպուշտ շուներ ալլել: Ի՞նչ անել: Տերյոխինը սրընթաց առաջ է նետվում դեպի ուրախոժիշք: Սոսահարել և ոչնչացնել այն: Սակայն ավագ լեյտենանտի մեքենան ևս վնասվեց: Ինքը Տերյոխինը հարվածից չձամ, պատռած ճակատով, սկսում է վայր ընկնել: 400 մետր բարձրության վրա նա բացում է պարաշյուտը և վայր իջնում իր ընկերներին մոտ:

Երկար չիճակվեց բժշկին բուժելու հերոս օդաչուին: Մի քանի օրից հետո ավագ լեյտենանտը հայտարարեց, որ նախ իրեն առողջ է զգում և երկրորդ՝ իրեն հայտնի է դեպի թշնամու թիկունքը պատրաստվող պատասխանատու ռեյդի մասին: Այդ խոսք պատճառով...

Բիլինինան առանց խոսքի նրան հասկացավ: Բժիշկը պահանջում էր, համոզում, հրամայում: Իդուր:

— Լավ, այդ դեպքում թույլ տվեք դոնե ձեր Հիվանդության պատմությունը մինչև վերջ հասցնել,— խնդրում էր նա, դիմելով խորամանկության— Է՞ր որ ձեզ չի կարելի հիմա Հիվանդանոցից դուրս գալ:

— Այ, թռիչքից կվերադառնամ, այն ժամանակ կախարտենք Հիվանդության պատմության բոլոր դրանցումները,— կատակեց ավագ լեյտենանտը:

Նվ օդաչուն գնաց: Երկու օրից հետո մամուլում հրապարակվեց Հրամանագիր՝ Տերյոխինին Լենինի շքանշանով պարգև-վատրելու մասին:

Շուտով թերթերը լուր բերեցին նաև հերոս օդաչուին և նրա մարտական ընկերներին բուժող բժշկին պարգևատրելու մասին:

... Այնպիսով միայնակ էր: Գնդի կամրար Լեբինը մտաեցավ դիմապայքարի հաղած կնոջը, սուր սեղմեց նրա ձեռքը և ասաց.

— Շնորհակալություն, ընկեր Բիլլինին։ Սրտանց շնորհա-
վորում եմ ձեզ։

Բժիշկը պատասխանեալ ճառ արտասանեց։ Եվ այդ ճառը հըն-
չում էր սրտեալ երգում հայրենիքին, որը սնուցել և փաթկալել
էր նրան, սովետական երիտասարդ բժշկին։

Գործող բանակ

Լ. ԼԵՐՈՎ, Ն. ԻՎԼԻՈՎ

(«Մեզ. սարսանիկ» 2/VIII—41)

ԹՈՒԻԶՔ

Ձորահամալքի առաջին խիլ օրը բժշկական քույր կամերի-
սուհի Դինա Սկաշկովային կանչեցին գինեկոմիտայից։

Իր աշխատանքի ընկերներին մնաս բարեւ ասելու համար նա
եկավ պիլոտական գլխին, կոճակներով կանաչավուն գիժմաս-
այտրկան ու կապույտ յուրկան հագին։

— Ուղղակի գնեքալուհի, — կատակում էին ընկերուհի-
ները։

20-ամյա «գեներալուհին» աշխույժ էր և ուրախ։ Շտապ
մտած կամամոլի կոմիտեն, աղջիկներին խոստացավ երկա՛ր-
երկար նամակներ գրել և ինչպե՛ս անսպասելիորեն եկել էր, այն-
պե՛ս էլ գնաց։

Հրամանատարությունը նշանակեց Դինային Ն. հիվանդանո-
ցի ջղային բաժանմունքի քույր։

... Լուսավոր, ընդարձակ սենյակ։ Խուլ կերպով ճոճում
է աթոռը։ Ջրունի պես սպիտակ խալաթով աղջիկը դուշորեն
ուղղում է վերմակը, կանաչով դեպի անկողինը ինչ որ քչվը-
չում է և նորից հովհարով համաչափ կերպով հով անում։

— Քնիր, հարազատ լի՛մ, քնիր... Շուտ կատողնասա...

Խալաթի սակից երևում է կոճկաճներով կանաչավուն գիժ-
մասայտրկան։ Ինչո՞ւ է գինեկոմիտայի քույրն այս քաղաքացիա-
կան հիվանդանոցում։ Ո՞ւ՛մ հանդիսան է նա պահպանում իր այդ
փաղաքշական, սրտադին ուշադրությամբ։

Հիվանդ կիներ խուլ հառաչեց, ինչ-որ մի բան շննջաց և
այրված ձեռքը դնելով գլխավերևը, շուտ եկավ մեջքին։

— Նատաշա, սիրելիս, ջուր...

Քույրն առանց աղմուկի տեղից վեր կացավ, բերեց ջրամա-

նը, վարժ ձեռքերով բարձրացրեց հիվանդի դուռը և ջուր տվեց:

— Ո՞նց ես, Դինուհա, լա՞վ ես:

— Շատ լավ:

Վերամիկը ետ դնաց և բացվեց շեկ մաղերով կանացի դուռը: Դա կոմերիսուսի Դինա Սկաշկովան էր, այն նույն 20-ամյա «ղեներալուհին»:

... Մոստոներն աղմկում են միայլար և հանգստացուցիչ: Սալամեալը թեթև օրորվում է: Բայց քնել չի կարելի: Շուտով հասնելու են նշանակված վայրը, հարկավոր է կարգի բերել անկողիններն ու ղեղորայքը, ամեն ինչ պատրաստել թանկագին հյուրերի համար: Ետ վերադառնալիս պետք է վերափորներ բերեն և նրանց պետք է ուղեկցի այդ երիտասարդ աղջիկը: Նրան, այդ հուզումնալից սրտի տեր աղջկանը երկիրը վատահում է 20 հերոս-մարտիկների, որոնք իրենց արյունն են թափել հայրենիքի համար:

Ամեն ինչ պետք է լավ անցնի: Առաջին անգամը չէ, որ բաշխական քույր Դինա Մոստոնենա Սկաշկովան թոշում է դեպի Փրոնա, Քանի՜-քանի վերափորների նա հանդիսառ ու սիրալիր, ջրով պես, տեղափոխել է սալամեալի հարձար բաղձոցների մեջ, ջուր տվել, խորհուրդ տվել քնելու:

Բայց ի՞նչ պատահեց: Օգաշունները կատա՞կ են անում: Ինչո՞ւ է այսպիսի վայրկյաններում անում այդ ծանր մեքենան. մեկ վեր է սլանում աղմուկով, մեկ իջնում ներքև, այս ու այն կողմ դառնում: Հո չե՞ն որոշել օգաշուններն իրենց բարձր վարպետությունը ցույց տալ:

Այ՛, Երկու օգաշուններն էլ հանդիսառ են, կենտրոնացած: Ռադիստոն արագորեն ինչ որ րան է հաղորդում: Այդպես չեն կատակում: Բայց ինչո՞ւ է փոխվել մոտոռների ձայնը: Ինչո՞ւ են սալամեալի թևերը քոլում ծառերի կատարներին և այդքան արագորեն է մոտենում հողը:

Վերջին միաքը, որ կայծակի պես անցավ նրա ուղեղով— ինչ լավ է, որ վերափորներ չկան սալամեալի մեջ...

... Դինան ուշքի եկավ անտանելի ցավից: Նրա ձեռքերի, գեմքի և ծոքերի մաշկն ածխացել էր: Վերջից հասող արյունը լցվում էր աչքերը: Ամենազլխափուր՝ վիզը ստեղծելի վայրում էր: Դինան առերկայի վզնոցին ամբացված ցեխուղղյա փողկապը բռնկվել էր և այրել վիզը: Վերափոր ձեռքերով դառավ վզնո-

ցի կոնակը և, հաղթահարելով ցավը, քաշեց պոկեց այն և միացող վզնոցը մի կողմ նետեց։

Էլ ի՞նչ պատկել։ Հարկա՞յուր է դնալ։ Բայց ի՞նչպես դնալ, երբ ոտքը չի հնազանդվում և ամեն մի շարժումից դող է անցնում մարմնով։ Պետք է դնալ։

Բարձրացավ։ Փոխեց մի քայլ։ Եվս մի քայլ։ Դեպի անտառ։ Ուր է ճանապարհը։ Ծառերը տարօրինակ կերպով ծածռվել են կարծես։ Տերևների դուլին էլ է փոխվել։ Քայլ։ Եվս քայլ։ Կարծես վայր ընկավ...

— Իմ հարազատ աղջիկ։ Ո՞վ է քեզ այդպես ալլանդակել։ Իմ դուստրիկ աղջիկ...

Անձանթ կանայք խնամքով բարձրացրին նրան և տարան անտառից։ Գյուղական բուժակը մարդանեցախառն հեղուկից կամպրես էր դնում վերքերին։ Գիշերն անցկացրեց հիվանդանոցում։ Իսկ առավոտյան եկան ակրողքոժից և տարան մարտական առաջադրանքը կատարելու ժամանակ մերափորված բժշկական քույր Դինա Մատվեկեճա Սկաչկովային։

... Գիշեր ու ցերեկ հերթադահում էին Դինայի մահճակալի մոտ նրա ընկերուհիները։ Այցելում էին պաշտոնակիցները, բժիշկները, կամերիտական կաղձակերպության քարտուղարը և այլն։

Դինայի զպրոցական ընկերուհին, կամերիտուհի Բեսսոնովան հարցնում էր.

— Չէիր մախենո՞ւմ, Դինա։

— Դե, կոխվ է, բա ո՞նց։ Թեպետ մի քիչ ցավ է դալիս, որ չդիտեմ, թե մերոնք խփեցին այն ֆաշիստին, թե փախավ։ «Հերոս»։ Թող մեր սովառնակի մրա դենք լինել, կտեսնեինք թե ով ում կհաղթեր։ Մենք առանց զենքի էինք, դնում էինք մերափորներ բերելու...

— Հարցնում ես, թե ո՞րտեղ եմ աշխատելու։ Աերողրո՞մում։ Վառնդափո՞ւր է։ Ես չառ դիմացիսն եմ։ Մեր աղջիկները սովառնակով դնում էին մերափորներ բերելու, մեկ էլ տեսար վերադառնում էին դատարկաձեռն։ Վառնդափո՞ւր է։ Իսկ ինձ միշտ էլ հաջողվում էր։ Մի անգամ թոանք զեպի Գ. քաղաքը։ Ճոնապարհին պիտի իջնեինք Կ. և դեղորայք թողնեինք այնտեղ։ Վերջին կայանում մեզ սասցին, որ Կ.-ում այժմ կատաղի կոխիներ են, թուշել աշտակ չի կարելի։ Մենք օդաչուի հետ նայեցինք իրար և առանց խոսքի հասկացանք իրար։ Բայց և

աշխատեալ գեղարարքը տեղ հասցրինք: Սոսկալի կրակ քային մեզ վրա, բայց ապահով հեռացանք: Ասում եմ, ախր, դիմացկուն եմ ես...

Ահա պատկած է նա, փայլուն, երկնապուշ աչքերով բռնկահական քույրը: Դեռ չեն անցել ալքովածքների հետքերը պարանոցի վրա, դեռ սև են մեռքերը և դեմքի վրայից շերտ-շերտ պոկվում է կաշին: Իսկ նա երազում է արդեն նոր թռիչքների մասին: Հիանալի սովետական աղջիկ է նա, մաքուր սրտով, ֆաշիստ դադանների դեմ լցված արքայան ստեղծությամբ:

Զի կարելի հաղթել այն երկրին, որն ալպիսի դուռները ունի:

Գործող բանակ

Ա. ԳԵՐԵՍԼԱՎՍԿԻ

(«Մեդիցինսկի ուսրանիկ» 6, IX—41)

ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆ

Սովետական Խնժորժյուրոյի սեպտեմբերի 3-ի երեկոյան հաղորդադրության մեջ համառոտ կերպով ստված էր.

... «Երբ պոնտոնային կամուրջն արդեն պատրաստ էր, հակառակորդը հրետանային կրակ բացեց: Հինգ հոգի կարմիր-բանակային ստալյոններ վիրավորվեցին թշնամու արկերի բեկորներից: Վիրավորներին անմիջապէս օդնության հասան բժշկական քույր Վերա Նիկիտինան և գինրուժակ Կուզելինը: Գնդացւոյին և հրետանային կրակի տակ նրանք դուրս բերին վիրավոր կարմիրբանակայիններին, տարան թաքստոցները և կապեցին նրանց վերքերը: Վիրավոր կրտսեր հրամանատարն ընկավ դեռը: Սխալով բժշկական քույրը նետովեց ջուրը և ազատեց հրամանատարին: Անցումի մոտ տեղի ունեցած կռիւմ ընդ ընդ Նիկիտինան և Կուզելինը դուրս բերին 31 վիրավոր մարտիկների ու հրամանատարների և նրանց գնդերը»:

Մարուսյա Զուբկովան, Միտիչին քաղաքի № 2 մանկա-մսուրի քույրը, խեց թերթը և վազեց վարիչի մոտ.

— Աննա Իդնատենա՛, կարդացե՛ք, սա երեւի նա է: Մեր Վերա Նիկիտինան:

Ծուռով հավաքվեցին բոլորը, նրանք որոնք աշխատել էին հերոսուհու հետ միասին այդ մանկամսուրում: Կարդում էին Վերա Նիկիտինայի հերոսության մասին, հիշում նրան:

Ամառային օր էր։ Բարձրահասակ, վայելչակազմ, շիկահեր մի աղջիկ բաժանվում էր իր հարազատ կոնկալիցից։ Երիտա-
սարդ հայրենասերուհին մեկնում էր ճակատ։ Նրան ջերմ կեր-
պով ճանապարհ էին դնում, մաղթում հաջողություն և երջանիկ
վերադարձ։

Շուտով առաջափոր դիրքերից Մխիթարի կեղծ առաջին նա-
մակը։ Բժշկական ջուրք Վերա Նիկիտինան դրում էր։

«Թանկագին բարեկամներ։ Իմ մարտական աղջույնը Լյուբով
Ֆեդոտովնային, Աննա Իդնատենային, ձեզ՝ Նատալա և Մա-
րույա, մեր փառապանծ աղջ կոնկալիցին։ Նամակս դրում եմ
խրամատում, այնպես որ ձեռագիրս՝ կարող է վատ ստացվել։
Թուղթը դրել եմ սաղաթարտի վրա, ձեռքիս մատիս է, իսկ
դիմիս վրայով թռչում են արկեր և ականներ։ Սակայն նրանք
թռչում են հեռու, այնպես որ կարելի է դրել։ Երբ վերադա-
նամ, մտնեմսան կատարեմ հետաքրքիր մարտական էպիզոդ-
ներ։

Սիրելիներ, հարազատներ։ Ահա մի ամսից ավել է, որ ես
ճակատում եմ։ Մի քանի օր առաջ ուժեղ կոխի տեղի ունեցավ,
սակայն ինձ ոչինչ չպատահեց։ Վերջերս մենք մի սանիտարի
հեռ ամենաթեթևակի միջից դուրս բերինք մի քանի տասնյակ
վիրավորներին՝ իրենց հրացաններով։ Նրանցից ոչ մեկը չընկավ
Փաշխտաների ձեռքը։

Ինձ ընդունեցին Լենինի-Մտայինի պարտիզան թեկնածու,
զա ինձ մեծ ուրախություն է պատճառում։ Եվ վերջնային ես
լիմացա, որ ինձ ներկայացրեք են կառավարական պարզելի։ Որ-
քան դժվար է մի կտոր թղթի վրա հաղորդել այն մաքերը, ո-
րոնք հուզում են ինձ։ Բայց դուք, իմ սիրելիներ, ինձ կհաս-
կանաք...

Ինձ քիչ բան է մնում ավելացնելու։ Համբուրեցեք իմ բու-
լոր երեխաներին, իմ բոլոր սաներին, պահեցեք նրանց ձեր աչ-
քի լույսի պես, իսկ ես շտա՞մ կրակի դժու՞մ հող կտանեմ մեր
Թանկագին մարտիկներին մատին, որոնց ես կատակով անվանում
եմ իմ սաներ։ Գրեցեք ինձ, իմ Թանկագիններ։ Ճշոր տեսու-
թյուն։ Միշտ ձեր Վերա Նիկիտինա»։

... Թնդանոթային խուլ համադարկեր։ Ամպերի տակ սա-
փառնում են բաղները, հասնում Փաշխտական անդրներին։
Արկերը հսկայական փոսեր են փորում դեպի մեջ։ Լսվում է

վերաժողորմների թույլ հառաչանքները և ուժգին «ուռա»։ Գրե՛ն։
Փաշխատները չդիմանալով հարվածին, հեռ են նահանջում։

Գնդակների ուժեղ տարախի տակ խիզախորեն դործում է
բժշկական քույրը։ Նա կողքին կախած ունի պայուսակ, որն ու-
նի կարծիք խաչի նշան։ Աղջիկը մի վերաժողորմ անցնում է մյուս-
սը, օգնում նրանց։

«Ծնորհակալություն, քույրիկ, այժմ ինձ լավ եմ զգում», —
այս բառերը ծնում են է՛լ ավելի լավ աշխատելու ցանկություն։

Սովետական Ինֆորմբյուրոյի հաղորդումից հետո, շատ
չանցած, Մխոխչի № 2 մանկամասուրի հասցեով մի նամակ ևս
ստացվեց Գործող բանակից։

«Բժշկական քույր Վերա Նիկիտինան, որն աշխատում էր
ձեզ մոտ և դատախարակված է ձեր կոլեկտիվի կողմից, պա-
տերադմի սկզբից դանդում է դորամատում և իր անձնագր՝ աշ-
խատանքով, չնայած ամենախիստ կոխմներին, ժամանակին օգ-
նություն է ցույց տալիս վերաժողորմներին։ Նրա աշխատանքը
մատնանշված էր Սովետական Ինֆորմբյուրոյի 1941 թվի սեպ-
տեմբերի 3-ի հաղորդագրության մեջ։ Յուշաբերած հերոսու-
թյան համար նա իմ կողմից ներկայացված է կառավարական
պարգևատրության։ Հայտնում եմ շնորհակալություն ձեր ամ-
բողջ փառապանծ կոլեկտիվին, որը դատախարակել է խկական
հայրենասերունու, մեր հայրենիքի փառապանծ հերոսունուն։
Ողջուններով՝ գեներալ-մայոր Կոզլով»։

Նույն այդ օրը, մանկամասուրի հուղված, երջանիկ աշխա-
տակիցները համաբովեցին, որպեսզի պատասխան դրեն սովետա-
կան գեներալին։

«Ձեր նամակը լրացրեց այն մեծ ուրախությունը, որը մենք
զգացինք կարգալով Սովետական Ինֆորմբյուրոյի հաղորդա-
գրությունը մեր Վերայի հերոսական սիրազործության մասին։
Նա աշխատանքի մեջ ևս հերոսուհի էր։ Դատախարակելով սովե-
տական երեխաներին՝ նա մայրական քնքանքով և դուրդուրան-
քով անեցնում էր նրանց, մեր ապագա սերնդին։ Իդուր չէ, որ
նրա նամակները, որոնցում նա հարցնում է իր սաների մասին,
տալովում են այնպիսի հոգատարություն՝ Վերան խկական
սովետական աղջիկ է։ Նա վարվել է այնպես, ինչպես պետք է
վարվեր հայրենիքի դուռորը։ Հաղորդեցեք մեր ջերմ ողջույնը
բոլոր մարտիկներին, հրամանատարներին, կամիսարներին և
բազալխատողներին։ Առաջիկ նրանց, որ մենք թիկանքում դի-

չեր ու ցերեկ մտածում ենք նրանց մասին, օգնում ենք Փրոն-տին ինչով որ կարող ենք: Հայտնեցեք նրանց, որ նրանց դա-վակները միանգամայն ապահով վիճակումն են, չրջապատված են սիրով ու գուրգուրանքով, որ մեր մայրական կրծքի աակ նրանք իրենց տաք և հարմար են զգում: Իսկ մեր թանկագին Վերոչկային ասացեք, թող աշուհեաւ կրկին սխաղարծու-թյուններ կատարի ի փառս մեր հայրենիքի: Մեր ջերմագին ող-ջունները: Յանկանում ենք ձեզ առողջություն և հաղթանակ թշնամու հանդեպ:

Մի նամակ էլ գրեցին իրենց սիրելի ընկերուհուն.

«Թանկագին Վերոչկա՛: Մենք լսեցինք ուղիւյով և կարդա-ցինք թերթում, որ բժշկական քույր Վերա Նիկիտինան հերոսա-բար աչքի է ընկել իր մարտական գիրքում: Դա նման է նաև քեզ, մեր Վերային, սակայն մենք մտածում էինք՝ դո՞ւ ես այդ, թե ոչ: Զէ՛ որ մեր երկիրն այնքան հարուստ է կանան-ցով, որոնք ուղիմահակապատ հերոսաբար կռւում են Ֆաշիստ-ները դեմ: Բայց ահա, մենք նամակ ստացանք զենքու-մայու-րից, որի մեջ նա շնորհակալություն է հայտնում մեր կոյեկտի-վին այդպիսի հայրենասերուհի դաստիարակելու համար: Որքա՞ն ուրախ ենք մենք, Վերոչկա, որ մեր հույսերն արդարացան: Մեր սրտերը բարախում են այնպես, ինչպես և քոնը: Մեր մաքերը նույնն են, ինչ որ քոնը: Մենք ես մեզ նվիրել ենք հայրենիքի պաշտպանության գործին: Է՛լ ավելի մտածված, է՛լ ավելի հոգատար ենք դաստիարակում մեր երեխաներին: Հա-ճախ հիշում ենք քեզ, թե ինչպես դու, աշխատելով մանկա-մասուրում, քո սաներին մերթ կարճ իրնավատորմայիններ, մերթ օգաչուններ էիր անվանում: Այժմ դու քո սմբողջ քնքւթյունը և հոգատարությունը նվիրել ես մեր հայրենիքի փառապանծ պաշտպաններին: Դրա համար մենք շնորհակալ ենք քեզանից: Դիտենք, որ դա քո վերջին խելագիրությունը չէ: Պինդ գրկում և համբուրում ենք քեզ:

Անում, բազմանում են սովետական խելախ հայրենասերու-հիները շարքերը: Մենք տեսնում ենք նրանց թիկունքում և ուղ-մահակապատ, գործարանի դաղդճահի մոտ և կրակի առաջափոր դժուր, իրենց սմուխներին և եղբայրներին հեռ կողք-կողքի:

արհամարհելով զտանգը, համարձակարեն նաչելով մահվան աչ-
քերին, նրանք օգնում են կոփելու հաղթանակը թշնամու դեմ,
Քաջխոտական դադանների դեմ:

Այնպիսի հերոսուհիներով, ինչպիսին է քույր Վերա Նիկի-
տինան, հպարտանում է մեր ողջ երկիրը:

Մխիթար

ՅՈՒՐ. ՊՐՏՆՈՑ

(«Մեզ. սարտանիկ» 8/X—41

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Մարտական ընկերուհիները («Պարզաշնչի» անտիպրոգրը)	62
Պարտական տոմս	3
Հերոսուհին	7
Զինբուժակ Իվանովան	13
Տանյա	15
Վալյա Տխմոֆենա	17
Ցասում	23
Պատկափոր աղջիկը	25
Հեռախոսային կայանում	29
Հերոս ուսուցչուհիները	33
Հերոսուհին	35
Հարազատ արյուն	38
Պարտիզանի աղջիկը	40
Դրուժինայի անդամը	42
Կին պարտիզանուհիներ	45
Շինելավոր աղջիկը	46
Անտանարուժակ Անյա Ուլյանովան	49
Սմոլնու ուսյանի աղջիկները	53
Առաջավոր զծում	54
Կինն անցնում է կամուրջով	55
Դադգեկ Մարիա Կրուպչևան	57
Վառվառա Սովերովա	59
Երգում Հայրենիքին	61
Թուխ	63
Հերոսուհին	68
	71

Կազմեց և թարգմանեց
Հ. ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ
Թարգմանաբյան խմբագիր
Լ. Պ. ՄԻՆԱՍՅԱՆ

ՎՓ 1628 Պատվեր 121. Տիրաժ 3000. Տպագրական 4¼ մամուլ.
Մեկ մամուլում 38.400 նշան. Հեղինակային 4,25 մամուլ.
Ստորագրված է տպագրության 6 մարտի 1942 թ.

ՀԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0005419

გზ. 10-50 4.

A^{II}22328